

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

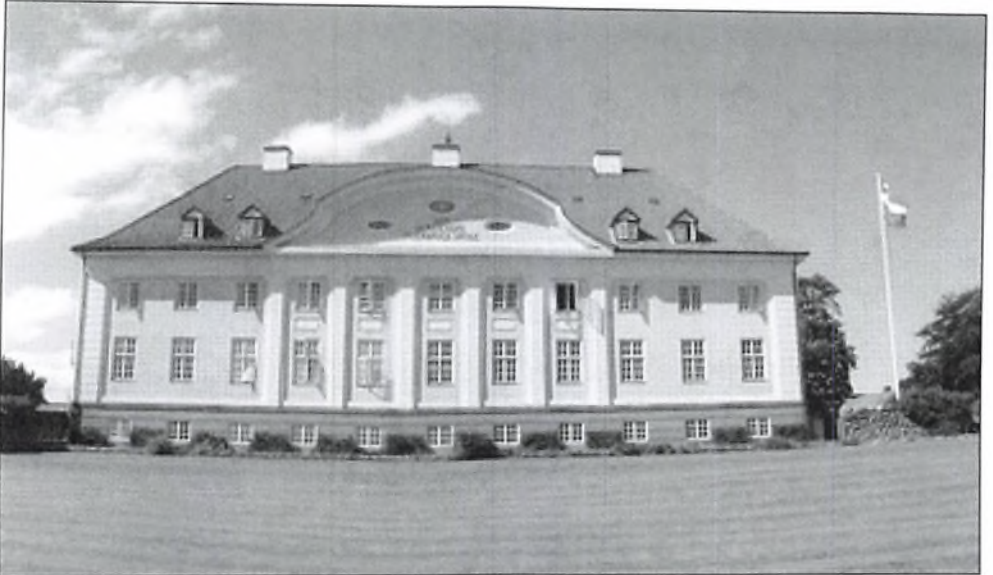
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT 2010

**Lokalhistorisk Arkiv
Stubbekøbing**

ÅRSSKRIFT 2010

**LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING**

Lokalhistorisk Arkivs Årsskrift 2010

Udgivet af

Lokalhistorisk Forening Stubbekøbing

Redaktion:
Foreningens bestyrelse

Opsætning & lay-out:
Arkivlederen

Tryk:
Toptryk Grafisk, Falster afd. 5485 2094
falster@toptryk.dk

ISSN 0109-2162

Indholdsfortegnelse

Tekst til forside og side 1	side 4
Et maleri - men ikke blot et maleri <i>Af Asger Klüver-Jensen</i>	side 5
Et jævnt og muntert virksomt liv på jord En protrætsamtale med Kristine Asser Hansen <i>Af Jutta Bojsen-Møller og Mette Trankjær</i>	side 7
Pibemagerne i Stubbekøbing <i>Af Alan Hjorth Rasmussen</i>	side 32
En mors beretning	side 44
Havnefoged P.H. Bille <i>Redigeret af Karin Suhr Rasmussen</i>	side 47
Småhistorier fra indleveringer til arkivet:	
Havnepenge	side 51
Erindringer fra Henning Schmidt	side 52
Jordemoderuddannelsen 1898	side 54
Luthersk Missionsforening <i>Af Henning Ehlers Olsen og Karin Suhr Rasmussen</i>	side 56
Min barndoms sommerparadis <i>Af Hjalmar Ibsen</i>	side 61
Fra Arkivet, bl.a. ukendte kendte <i>Af Karin Suhr Rasmussen</i>	side 74
Formandens beretning <i>Af Solvejg Mølbjerg</i>	side 78

Billedet på forsiden:

Billedet forestiller Pomle Nakke Traktørsted. Selve huset er et hegnsmandshus og er bygget i 1892, mens pavillionen er bygget til i 1909.

Billedet må være taget få år efter opførelsen af pavillionen.

Ordet Pomle betyder et lille rundt brød (har også været brugt om hestepærer) og teorien er, at ordet har været brugt om de mange rullesten, der ligger på stranden i området og ligner små brød.

I Hjalmar Ibsens erindringer, som vi bringer et uddrag af på side 61, fortæller han om fugleskydningen og den efterfølgende fest ved Pomle i sommeren 1914 (side 66).

Billedet på side 1:

Billedet er fra lørdag den 14. august 2010, hvor der var indvielse af Næsgaard Efterskole.

Næsgaard Efterskole er både en ny efterskole og på flere måder en meget gammel efterskole.

Skolen har siden 1891 og indtil i år ligget på Nykøbingvej 266, først som højskole og fra 1937 som Nørre Ørslev Ungdomsskole.

Bygningerne, efterskolen er flyttet ind i, husede indtil 2008 Næsgaard Agerbrugsskole, der har ligget på stedet siden 1799.

Et maleri - men ikke blot et maleri

Af Asger Klüver-Jensen, Moseby

Fra tid til anden arver Lokalthistorisk Forening bidrag fra tidligere medlemmer, der på denne måde ønsker at bidrage til bevarelsen af lokalhistorien.

For et par år siden skænkede arvingerne af boet fra læge Knud Rasmussen og fru Aina, tidligere Horbelev, nogle malerier, hvoraf særligt et af disse kan fortælle en lokal historie.

Maleriet, der måler 54 x 77 cm, er malet af maleren Axel Pantener og viser et vue ind over Stubbekøbing set fra øst.

Axel Plantener blev født i Odense den 10. september 1890 og døde i Stubbekøbing den 3. februar 1981. Han blev uddannet malersvend. Under 1. verdenskrig gik han »på valsen« gennem Tyskland. I 1921 kom han på kunstakademiet, men efter den tid måtte han tilbage til »de store pensler« og arbejdede som malersvend i det indre København til pensionsalderen.

Han underviste tillige på en teknisk skole, samtidig med at han brugte sin fritid ved staffeliet og var meget flittig.

Hans register var stort: Landskabsbilleder og still-leben portrætter, alle i olie samt et utal af tegninger. I begyndelsen af 70'erne slog han sig ned på Østervang i Stubbekøbing - omtalte maleri kunne godt skildre udsigten fra hans altan.

Axel Plantener blev først rigtig kendt i en sen alder - flere af hans malerier hænger »de rigtige steder« - herunder på kunstmuseet Fuglsang. I perioden 9.-27. marts 1981 var der på Stubbekøbing Bibliotek en mindeudstilling med nogle af hans malerier og tegninger.

Det lokalhistoriske islæt ligger i

- at, maleren Axel Plantener boede i Stubbekøbing i perioden 1971-1981
- at, maleriet viser et vue ind over Stubbekøbing
- at, læge Knud Rasmussen, i hvis hjem det omtalte maleri har hængt, var Lokalhistorisk Forenings første formand (1984 - 1985).

Maleriet er nu overgivet til Lokalhistorisk Arkiv i Stubbekøbing.

Et jævnt og muntert virksomt liv på jord ...

En portrætsamtale med Kristine Asser Hansen

Af Jutta Bojsen Møller og Mette Trankjær

Kristine Asser Hansen, der er æresmedlem i Lokalhistorisk Forening og i mange år var foreningens formand, blev i 1999 interviewet til Lolland-Falsters Stiftsbog.

Vi har fået lov til at bringe artiklen her i Årsskriftet, og glæder os over, at flere nu får mulighed for at læse den.

Kristine Asser Hansen er kendt og agtet på Falster for sit mangeårige politiske, kirkelige og kulturelle arbejde, og mange fortæller om en usædvanlig kvinde, hvis energi og livsengagement virker smittende og igangsættende.

D. 2.8.1999 fyldte Kristine Asser Hansen 85 år, og selv om aktiviteterne naturligvis er blevet indskrænket en smule, har hun ingen planer om at trække sig tilbage og sætte sig uvirksomt hen i en lænestol.

I redaktionen for Lolland-Falsters Stiftsårbog har vi fundet det passende at hylde Falsters »grand old lady« med et portrænterview, så i slutningen af juni tog vi - Mette Trankjær og Jutta Bojsen-Møller - ud til Kristine Asser Hansen i hendes smukke gamle bindingsværksgård »Maglevang« i Aastrup på Østfalster. Vi bad hende fortælle om sit liv og samtidig skildre det århundrede, som nu er ved at rinde ud.

Vi havde på forhånd fordelt det således imellem os, at Jutta skulle få Kristine Asser Hansen til at fortælle om sit liv og om livet på landet i

gamle dage, mens Mette især ville koncentrere sig om hendes kirkelige arbejde. Jutta Bojsen-Møller har foretaget den endelige bearbejdning og har i den forbindelse valgt at bibeholde interviewets karakter af samtale, således at mødet mellem to generationer af kvinder fastholdes. Samtidig har det været målet, at læseren skal få en fornemmelse for Kristines særlige fortælleevne og engagement i andre mennesker; bl.a. derfor er hendes historier om de farende svende gengivet uforkortet.

Barndom i Ansager

Jeg er født i 1914 i Ansager sogn i Ribe amt. Mine forældre havde en lille gård, så dér voksede jeg op. Der var lidt mere beskedne kår i Vestjylland end her på Falster.

Jeg deltog fra jeg var en lille pige i dagens forskellige gøremål på vores gård: f.eks. var jeg med til at passe smådyrene :gæs, høns og ænder, og det var en lykkelig barndom, for man gjorde gavn. Den følelse har børn i dag ikke, - og der er ikke plads til små mennesker i store bedrifter. Om vinteren gik jeg i skole hver anden dag indtil 4. klasse. Derefter gik jeg efter en speciel vestjysk ordning kun i skole en dag om ugen om sommeren og hver dag om vinteren. Resultatet var, at man om sommeren gik og glemte det, man havde lært om vinteren.

Jeg kom i skole som 7-årig og fik som lærer en helt selvleret mand, men en pædagog af Guds nåde. Der var højt til loftet i hans skolestue, og hans undervisningsmetode gik efter helt nymodens principper. Hvis vi havde lyst til at diskutere dagens begivenheder nede ved kakkelovnen, så var vi velkomne til det, indtil vores lærer Jeppe Hejbøl, sagde: »Så, lille børn, nu skal vi vist til at bestille noget!« Hvilket vi gjorde med stor glæde. Og han kunne fortælle så det var en lyst, især bibelhistorie, Danmarkshistorie og geografi. Det var spændende, når vi gik Danmark rundt og så på de seværdigheder, der var. Vi kiggede på Danmarkskortet, og så besøgte vi de forskellige byer, og han fortalte så vi fik lyst til senere hen at rejse dertil. Jeg var meget glad for at gå i skole.

JBM: Hvornår gik du ud af skolen?

Ja, det gjorde jeg desværre, da jeg var 14 år. Vi havde på det tidspunkt en lærer, som ikke ville anbefale elever til realklassen, for så skulle han sidde tilbage med de dårlige elever.

Jeg ville meget gerne på realskolen; men dengang var man autoritetstro og gjorde, hvad læreren sagde. Senere hen blev denne lærer og hans kone mine gode venner, og da sagde han til mig: » Det var nok en fejl, at jeg ikke anbefalede dig til realklassen; men sådan var min indstilling« Overfor mine forældre har jeg nok ikke udtrykt mine ønsker så tydeligt, at de har følt nogen forpligtigelse, og i øvrigt kan det aldrig blive en lærers ansvar, om man kommer videre på realskolen – man må selv være oppe på dupperne.

Da jeg havde afsluttet min skoletid, hjalp jeg til med det forefaldende hjemme på gården og om vinteren gik jeg på aftenskole. Den første vinter lærte jeg at kniple, og jeg begyndte på engelsk.

Min far var et meget hjælpsomt menneske, og fars hjælpsomme sind og hans ønske om at sætte noget i gang fik ham til at skrive under på kautionsbeviser. Første gang var for min mors bror, som startede en isenkramforretning i Odense. Han kunne imidlertid ikke klare det, og flere i familien, bl.a. min far, måtte betale ret store summer. Senere kautionerede han for venner og unge mænd, som havde været i hans brød. Når de skulle starte for sig selv kom de og bad far om at kautionere. Så følgen blev, at i 30ernes krise havde far 3 gårde, som der skulle betales gæld af på, og alle tre overtaget ved kaution. I den sidste kautionssag, hvor det virkelig gik galt, havde far, som han plejede, skrevet under som den første, og så viste det sig, at alle de andres underskrifter ikke var noget værd, og far stod alene tilbage med smerten. Det formørkede min ungdom, dels var der ikke overskud til at tænke på min uddannelse, og dels var det helt nødvendigt at blive hjemme og hjælpe far og mor, så vi kunne komme gennem krisen.

Jeg ville ellers så gerne have været på Askov Højskole. Dér stødte jeg i øvrigt på en hurdle mere, og det var, at det var en grundtvigsk højskole, og mine forældre var stærkt præget af Indre Mission. Så jeg vidste, at de under ingen omstændigheder ville støtte mig i det.

JBM: Hvor fik du interessen for de grundtvigske højskoler fra?

Det kan jeg ikke sådan forklare. Den indre missionske tone var nok lidt trykkende. Der stod med store overskrifter: DU MÅ IKKE og DU SKAL. Men når jeg ser i bakspejlet, kan jeg fornemme, at det virkelig betød noget for min far og mor, så det skal ikke lægges dem til last. De

levede deres kristendom. I øvrigt var min far meget politisk engageret: en glødende venstremand, og dybest set var han langt mere åben og frisindet, end han lod sig mærke med udadtil.

JBM: Havde de den indre missionske baggrund fra deres forældre?

Nej, det tror jeg sådan set ikke. Deres ungdom faldt i 1880'erne og 90'erne. Det har jo været vækkelsesårene, hvor der kom nogle meget strenge præster til Ansager sogn, - præster, som de så meget op til, og som de fulgte i tykt og tyndt.

JBM: Delte det sognet i to dele:

Ja, det skal jeg love for. Der blev en meget skarp grænse mellem »vi« og de øvrige. Det var noget af det, som jeg opponerede mod.

Husholdningselev i Nordsjælland

Da jeg var 17 år, blev det mig meget magtpåliggende at komme virkelig væk. Jeg fandt en annonce i Berlingske Tidende, hvor en fru Brøcher-Nielsen i Kirke Såbye i Nordsjælland søgte en husholdningselev (kost og logi samt ca. 30 kr. om måneden). Jeg søgte og fik stillingen og kom så på en 200 tønder land stor gård, som hørte under Åstrup Kloster. Der var en forvalter, tre unge karle samt nogle husmænd, som også havde deres arbejde på gården. Hver morgen kom en kone, som pudsede fodtøj og gjorde karlenes værelser i stand. Der var desuden en ung pige, som skulle tage sig af stuerne og læse lektier med husets eneste datter. Jeg var ansat i køkkenet, og her lærte jeg at føre en husholdning som var delt i to; Karlene og husmændene havde borgerstuen at spise i, og jeg havde familiær stilling og var med i spisestuen. Man skar tynde brødsiver til spisestuen og serverede smør til; i borgerstuen var brødskiverne lidt tykkere, og her fik man margarine på brødet. Man fik til dels også forskellige retter, f.eks. synes man i borgerstuen, at tomat-suppe ikke var mad. Jeg husker engang, vi havde haft et selskab, hvor vi fik en meget fin tomat-suppe; den synes man ikke var værd at æde i borgerstuen. Det køkken jeg arbejdede i, var et stort, koldt skrummel. Der var et stort komfur og støbejernspander, der var så tunge, at man tror det er løgn.

Det blev meget hurtigt min opgave at gå ned på Åstrup Kloster, hvor der var et lille bibliotek og bytte bøger for fru, og jeg synes det var en dejlig oplevelse. Fru Brøcher-Nielsen undte mig den oplevelse også at låne bøger til mig selv, og hun var i det hele taget enestående overfor mig. Hjemme havde vi i øvrigt ikke mange bøger; men når far havde været til missionsmøde, så kom han altid hjem med en bog til mig. Det var ikke andagtsbøger, men opbyggelige romaner med en indre missions tone.

Jeg var husholdningselev hos fru Brøcher-Nielsen i 2 år. Derfra tog jeg til Charlottenlund og lærte barnepleje, og da jeg var færdig med de to steder, havde jeg mentalt fået rykket mine rødder op. Jeg begyndte også at danse og fik i det hele taget frigjort mig. Det var mit mål at uddanne mig til barneplejerske og jeg havde et ansøgningsskema til Dronning Louises hospital i lommen, da jeg mødte min mand; men så blev det lagt til side! Jeg var 19 år, da vi blev forlovet i 1933; vi var forlovet i alt i 4½ år, fordi der var forskelligt omkring hans fædrene gård, som skulle afklares, inden vi kunne blive gift, og i det tidsrum kunne jeg sagtens have taget en kort uddannelse. Men det ville jo ikke have haft nogen mening, for min livsopgave ville blive at styre hus, så det var bare om at have det for øje! I det tidsrum hjalp jeg så min mor derhjemme på gården, og jeg hjalp også min søster, som var blevet gift i -33 og som fik et barn mindst hvert andet år. – Det var lidt spild af tid, og jeg tror nok, at i det øjeblik, jeg var kommet og havde sagt at jeg ville have en uddannelse, så ville de synes, at det var i orden. Men så længe jeg ikke insisterede, så forventede man, at jeg hjalp dem, og dengang havde man som datter en forpligtigelse til at hjælpe sine forældre.

Gårdmandskone i Aastrup på Falster

JBM: Fortæl om dit møde med egnen her.

Jeg flyttede hertil i 1938, og jeg må tilføje i samme åndedrag, at jeg har været lykkelig for at være her fra den allerførste dag. Jeg har elsket landskabet, omgivelserne og befolkningen. Jeg kan tydeligt huske, da jeg kom på besøg her første gang i 1933: Jeg så gården og syntes, at den var simpelthen dejlig. Indvendig var der meget mørke farver overalt, både i stuerne og i køkkenet, så det virkede lidt dystert på mig; men det var ligesom jeg i ånden fik ændret det.

JBM: Beskriv landsbyen Aastrup, da du flyttede hertil.

Byen var en helt anden end i dag. Der boede omkring 100 mennesker og der var liv på alle gårdene. På gården overfor os boede Gerda og Emil Nielsen, de var blevet gift to år i forvejen. Inde ved siden af boede Anna og Lars Larsen, de havde en søn og en datter på alder med min mand. Der var yderligere to gårde, og alle gårde havde folkehold og dyr. I dag står de fleste af disse gårde tomme; dengang var der ca. hundrede køer fordelt rundt på gårdene; i dag er der stadig hundrede køer i Aastrup; men de er samlet på én stor gård. Dengang var der i øvrigt også en graver, en brøndgraver, en maler, en smed, et mejeri, en sparekasse, og så var der forskellige huse, hvor der boede arbejdere i. Byen havde også et fattighus, der havde plads til 4 familier. I min tid boede der kun en familie med to drenge – og den ene fik sin mad på gården lige overfor, den anden spiste her hos os.

Jeg husker lydene i Aastrup som at helt kapitel for sig. Smeden boede lidt oppe i byen. Han kom altid med træsko med jernringe, og hans rappe fodtrin ned af gaden var skønt at høre. Så var der lydene fra alle gårdenes dyr. Fra mejeriet kunne vi høre raslen af spande, og der var også mælkekusken, som skulle bringe mælk fra gårdene til mejeriet. Hans vogn gik på jernhjul, så vi kunne høre ham et stykke tid, før han kom. Hvis en mælkekusk var lidt sent på det, gik mejeribestyreren udenfor og fløjtede for at fortælle, at nu kunne han godt holde op med al den sank og skynde sig tilbage med mælken. Vi havde også en bødker, som lavede dritlerne til smørret; han kom hver morgen med 7 dritler hængende på sin cykel: de 6 var bundet sammen og hang over tværstangen og én hang nedover. - At ikke én af os har tænkt at tage et billede af det. Hvor har vi tit været kede af det, når vi har snakket om bødkeren! Det var i øvrigt graverkonens arbejde at træde orglet – det var ikke mekanisk, som det er nu – og det arbejde fik hun den kongelige sum af 30 øre for pr. gang. Men når hun ikke kunne det, var det bødkerens kone der gjorde det, og det synes hun i grunden ikke var så galt, for hun kunne købe sig en rose for de 30 øre.

JBM: Hvordan blev du modtaget i Aastrup? Du kom jo langvejs fra.

Jeg er nok blevet modtaget med nogen skepsis; men der blev meget hurtigt vist mig tillid, og jeg blev involveret i mange forskellige gøre-

mål. Min nabokone synes dog ikke godt om, at jeg kom, for hun havde bestemt at min mand skulle have hendes datter. Hun tog sig det meget nært. Datteren var vist ligeglad, og min mand sagde: » Jeg har jo ikke lovet hende noget!«. Senere blev vi virkelig gode venner.

JBM: Hvor mange boede der her på gården da du flyttede ind?

Min svigerfar var død i 1936, så foruden to karle, var der kun min svigermor, min mand og jeg, og så var min svoger lige flyttet ind. Han skrev på en doktorafhandling om anvendt psykologi, og vi indvilligede i, at han kunne blive boende hos os i tre måneder, den tid han regnede med, det ville tage at gøre afhandlingen færdig. Det kom så til at tage 18 år!

JBM: Hvordan var det at bo sammen med sin svigermor?

Min svigermor var et ejegodt gemyt, så det var ikke vanskeligt at bo sammen med hende. Det vanskelige var den nabokone, som var så skuffet over, at hendes datter ikke blev kone på gården. – Min svigermor fik desværre kræft og døde to år efter, og jeg kom til at stå alene om hele husholdningen. Men husarbejdet kunne jeg jo grundlæggende godt lide.

JBM: Hvordan gik din dag?

Ja, den gik jo i store træk med madlavning, rengøring og havearbejde. Selvfølgelig skulle man dyrke alle sine grøntsager, og fjerkræholdet krævede også en del arbejde. – Jeg serverede morgenkaffe ved halv syvtiden. Kl. 9 kom alle ind til frokost, og her startede man med en kogt sild. – Min mand elskede en kogt sild, når den var godt udvandret. – Og så selvfølgelig middag kl. 12. Kl. 3 var der så kaffe, og var der nogen i marken, skulle de have den bragt ud; vi havde jo ikke termokander dengang. Kl. 6 kom de ind til aftensmad, og var der nogen hjemme om aftenen, fik de også aftenkaffe. Så der var mange måltider, der skulle tages stilling til.

JBM: Hvor mange havde du til at hjælpe dig?

Jeg havde kone i belastningstiden, ellers ikke nogen. Det var ellers mest almindeligt at have en ung pige. Vi havde jo ikke så mange penge i begyndelsen, og vi havde jo min svigermor, som var syg, og min svoger

på kost. Så en ung pige synes jeg, at vi godt kunne spare. – Derudover havde vi to karle på fast kort, og i høst- og såtid var der et par ekstra husmænd. Hvis man havde tækkemand eller håndværker til at udføre reparationer, var det en fast regel, at de også fik kosten. Til en slagte- eller vaskedag kom f.eks. vaskekonens børn også fra skoletid og skulle have noget at spise. Det var en del af betalingen.

JBM: Hvornår fik du dine børn?

Margit fik jeg i -39. I 1943 fik vi en lille dreng, som døde i 1948. I 1946 blev Birthe født. I 1950 fik vi endnu en lille dreng, som led af den samme arvelige stofskiftesygdom, som vores første dreng døde af. Diabetespatienter kan ikke forbrænde sukker; mine sønner kunne ikke forbrænde fedtstof, så det ophobede sig i lever, milt og knoglemarv. I 1951 var jeg 2 år i Schweiz med min lille dreng hos en læge, som mente at have fundet det medicinske stof, der kunne helbrede sygdommen. Det viste sig ikke at være rigtigt; men han kunne bruge os til at få sin doktorafhandling færdig. – På det tidspunkt fandtes der ikke noget skriftligt materiale for de studerende om sygdommen, som i øvrigt hedder Nie-

mann Pieck (navnet på den tyske professor, der beskrev sygdommen første gang). Men nu bagefter har jeg læst, at det hovedsageligt er piger, som bliver ramt af denne sjældne lidelse, så det er mærkeligt, at begge mine sønner fik den.

Jeg fødte alle min 4 børn herhjemme med en jordmoder, som boede mellem Horbelev og Særslev. Jeg havde en meget fornuftig læge, som sagde, at det bedste sted at føde er derhjemme (når der var nogenlunde rent); det næstbedste er sygehuset. Herhjemme er man i de bakterier, man er vant til. Det forløb altid på allerbedste måde, bortset fra at min mand besvimelede hver gang!

JBM: Når du ser tilbage på dette århundrede, hvad synes du så, at vi har mistet, og hvad har der været af fremskridt?

Vi har mistet et fællesskab. Der var et helt andet fællesskab, da jeg kom hertil som ung kone. Man var nødt til i krisesituationer at hjælpe hinanden. Hvis en landmand f.eks. blev syg i så- eller høsttiden, var det en selvfølge, at man hjalp hinanden. Det var ikke noget spørgsmål, det gjorde man bare. Det kan man ikke gøre i dag. I dag har den enkelte landmand, som har en stor bedrift, simpelthen ikke tid til det. I sygdomstilfælde i hjemmene, da hjalp man også hinanden. Nej, jeg tror nok jeg må sige, at der er gået et fællesskab tabt. Men så er der kommet lettelser: dybfryseren og vaskemaskinen var så store lettelser. Og tænk på de unge i dag: selv om de har en vaskemaskine, så putter de ikke engang bleerne i den – de køber jo papirbleer. Vi synes jo: tænk hvis vi kunne have puttet bleerne i en vaskemaskine. I stedet for skulle man have den her blegrøde over og koge hver eneste dag.

Før dybfryseren havde man et kar i kælderen, og dér nedsaltede man det meste af det hjemmeslagtede. Man henkogte dog også en hel del af de gode stykker kød: mørbrad og koteletter. Det var noget nogenlunde nyt, da jeg blev ung kone på gården, at man kunne slippe for at salte og ryge al kødet. I øvrigt kunne man også henkoge frikadeller og medisterpølse samt grøntsager. Siden kom frysehusene, hvor man kunne leje et lille rum, og med det blev min tilværelse i køkkenet meget nemmere. Der kom herefter lettelser hele tiden, hvor det vigtigste som sagt var dybfryser og vaskemaskine. Med det elektriske komfur slap jeg for de sorte gryder; men den hyggelige varme i køkkenet måtte vi give afkald på.

Niels Asser Hansen

JBM: Jeg har indtryk af, at du har levet i et meget lykkeligt ægteskab. Du har fortalt mig, at I fra begyndelsen var meget voldsomt forelskede, og at din mand hver dag gav dig en rose fra en bestemt rosenbusk.

Ja, det var et meget lykkeligt ægteskab, et kærlighedsforhold, som varede ved. Vi var altid indstillet på, at vi skulle hjælpe hinanden så meget som muligt – bære byrderne for hinanden. Det er ikke sikkert, at vores ægteskab var blevet så fasttømret, hvis ikke vi havde båret så tunge byrder, som vi kom til – vi var nødt til at bære sammen i kærlighed.

Min mand var meget arkæologisk interesseret. Han havde et meget sikkert blik for at finde selv småbitte ting på marken, så vi har et hav af økser, dolke og mejsler og spydspidser. Selv småbitte pilespidser har min mand fundet. Det havde været hans store interesse helt fra dreng. Han ville meget gerne have læst, og eftersom den store bror var i fuld gang med det, var det jo også nærliggende. Men han fik at vide, at han skulle være hjemme og tjene føden til sine forældre, når de blev gamle. Sådan!

JBM: Hvorfor blev det ikke den ældste brors opgave?

Jeg tror alle var klar over, at min mands bror ikke ville egne sig til at være landmand. Det har bare ligget i luften, at han ikke var egnet til at gøre manuelt arbejde, og desuden havde han gode boglige evner.

JBM: Ja, men han havde åbenbart ikke evner til at gøre tingene færdige. Han skrev jo på sin doktorafhandling hos jer i 18 år.

Ja, det var jo så det; men han fik den nu gjort færdig. Vi var med inde, da han forsvarede sin afhandling, og han blev ansat ved Københavns Universitet.

JBM: Var din mand bitter over, at han ikke måtte studere?

Ja, det var han helt sikkert. Han gik kun i skole i 7 år, gik ud af 7. klasse i Moseby.

Krigstiden

JBM: Hvordan klarede I jer under krigen her på Østfalster?

Ja, vi havde gode kakkellovne alle steder, en dejlig brændeovn her i stuen og vi købte stød op nede fra skoven. Stød er den rod fra træet, som

står tilbage, når det er blevet fældet; det var dejligt at brænde, for det var jo hårdt, men ikke nemt at få savet i stykker. Vi har aldrig prøvet at komme op til en kold stue. Når man var nogle stykker i en husholdning slog rationeringsmærkerne også lidt lettere til. Desuden slagtede vi selv, og vi havde selv mælk, og selvfølgelig måtte vi ikke kærne smør selv; men op til jul, hvor der skulle bages småkager, kunne det jo ske, at der blev lidt mælk surt, så man ikke kunne sende det af sted til mejeriet.

MT: Hvorfor måtte I ikke kærne smør selv?

Det skulle på mejeriet det hele. Man måtte beholde det mælk, man selv kunne drikke; men smørret var rationeret, og denne rationering gjaldt også for os på gårdene.

MT: Var der modstandsgrupper her i området?

Nej, ikke lige her, men der var i Stubbekøbing. Vi havde en god ven derfra, så vi var fuldt ud orienteret om alt, hvad der foregik – om nedkastninger osv.

JBM: Var der tyske soldater her?

Nej, der var ingen tyske soldater her; men der var tyske soldater i Nykøbing. Efter krigen kom der ca. 120 flygtninge, der blev indlogeret i Aastrup forsamlingshus.

JBM: Der er en kvindelig historiker og læge, som har forsket i de tyske flygtninges situation her i Danmark efter krigen. Hun har påvist, at mange små børn døde af sygdom og underernæring, og at de danske læger ikke greb ind. Kan du huske noget om, hvordan I forholdt jer til de tyske flygtninge?

Ja, med fare for at blive mistænkt for at have forbindelse med de tyske, så kan jeg sige, at vi var nogle stykker, som ikke kunne lade være med at hjælpe dem. Det må jeg jo indrømme. Smedens kone heroppe – hun hed Astrid Hansen – opdagede, at der var en lille dreng, som var syg. Hvordan det er rygtedes ved jeg ikke; men i en smedje bliver der jo fortalt mange ting. – De små børn led ofte meget af diarré, og denne her lille dreng var meget afkræftet. Hver morgen sendte hun et stykke franskbrød og et blødkogt æg op til forsamlingshuset, og der står én

uden for og tager imod det. Drengen kommer sig. Han bliver præst og har senere hen besøgt sin – hvad jeg vil kalde – plejemor.

Der var ingen af os, som satte vores ben i flygtningelejren. Men f.eks. en morgen kom to kvinder med, hvad de kunne have i deres hænder af smykker, og de spurgte, om de måtte få en lille smule fedt til børnene, så måtte jeg få alt det, de havde i hænderne. Jeg havde bestemt ingen brug for smykkerne; men fedt havde jeg egentlig nok af, så det kunne de så udmærket få noget af.

JBM: Fortsatte du med at give dem noget?

Ja, men det var udelukkende fødevarer.

JBM: Var det ikke noget man snakkede om?

Nej, bestemt nej. Modstandsbevægelsens tid var jo ikke langt fra os, hvor vi – eller rettere mange - havde kæmpet med næb og klør, og så kunne man jo ikke så hurtigt efter krigen begynde at fraternisere med tyskerne.

JBM: Kunne man heller ikke hjælpe dem, når de nu var i nød?

Nej, det kunne man heller ikke. Men når man nu heller ikke syntes, at man kunne lade være, så var man i et stort dilemma. Min mand og jeg drøftede det selvfølgelig, og vi var enige om at hjælpe her, ligesom vi var enige om alt andet. – Man gav med den ene hånd og lod ikke den anden hånd vide noget om det, og så håbede man, at man ikke skulle blive alt for ildeset af det. Men det var jo den risiko man løb.

JBM: Er det noget, som I ikke har snakket om siden her på egen?

Ja, det er noget der er lagt slør over – helt.

Landevejens farende svende

Landevejens farende svende hører også med til det billede af den gamle tid. Vi havde altid et godt forhold til dem og havde mange overnattende. De sov her i stuehuset, for vi ville ikke have dem til at overnatte i udhusede. Huset var letantændeligt med sit stråtag, og selvfølgelig blev de altid bedt om at tømme lommerne for tændstikker, når de kom. De kom

for det meste hen ad aften, så var de sikre på, at vi ikke havde spist til aften, og de blev for det meste til efter middagsmad næste dag. Jeg husker især tre.

Der var én, som havde en dejlig samojedespids, og den fik vældig godt belagt leverpostejsmad. Da han så, hvor han skulle sove, sagde han: »Så vil jeg gerne have lov at vaske mine fødder. Jeg vil ikke gå i seng med snavsede fødder, når jeg skal sove i sådant rent sengelinned. Det har jeg ikke prøvet i mange år«. Det fik han så lov til; men jeg tror han mest vaskede dem i sprit, for det gentog sig tre gange, at han sagde: »Nu går jeg altså ned og vasker mine fødder«. Næste morgen, da vi sad og drak morgenkaffe, fortalte han om, hvor vidunderligt det var at gå på landevejen: det frie liv, og med hunden havde han alt, hvad han kunne ønske sig. Aftenen før havde han fortalt os, at han havde en søn og en datter i Næstved, så jeg sagde til ham: »Når du synes, det er så dejligt at liv, ønsker du vel, at din søn skal efterfølge sin far i det frie liv på landevejene?« Da blev han fuldstændig bestyrtet og sagde: » Nej, det må aldrig ske!«

Den anden farende svend jeg især husker, mødte jeg således: Jeg skulle til et møde en eftermiddag, og udenfor på vejen møder jeg en mand med et stort skæg, og jeg kunne godt på afstand se, at hans tøj ikke var særligt rent. Jeg tænker ved mig selv: Hvad er dog det for en buskmand? Men da jeg kommer hjem ved 5-tiden og skal i gang med aftensmaden, sidder buskmanden for enden af køkkenbordet og sorterer frimærker.

– Han var kommet ved kaffetid og ville sælge kaffeposer. »Nej«, siger min mand, »nej, jeg har ikke brug for kaffeposer. Det er også min kones gebet, så det vil jeg ikke gi' mig af med. Nå, han lukkede døren efter sig og ville til at gå; men som det gode menneske min mand var, sagde han: »Men du kan da komme ind og få en kop kaffe.« Og så var det jo sket. »Du har vel ikke nogen frimærker, som jeg kan sortere?« »Ja, det kan da godt ske«, sagde min mand. » Du har vel ikke nogen dubletter, som jeg kan få?« »Jo, det kan da godt ske; men nu kan vi få kaffen først, og så kan du bagefter sortere frimærker og se, om der er nogen dubletter«. Der sad han så og sorterede frimærker, da jeg kom hjem.

Da vi havde fået aftensmaden og sad herinde i stuen, begyndte han at fortælle om sit liv: Han var søn af en ugift mor, var blevet opdraget hos sin mormor. Da han var 10-12 år kunne mormoren ikke klare ham

længere, og så kom han på børnehjem. Men han sagde: »Det var et godt børnehjem, jeg kom på. Vi fik altid æblekage på min fødselsdag«. Han var godt begavet og fik præliminæreksamen og blev ansat på kontor. Så forelskede han sig, og det skal gå lidt stærkt med at blive gift, så han melder sig til fremmedlegionen. Mens han er dér, slår kæresten op med ham, og det slår ham i dén grad ud, at han ender på landevejen. Men han var et fuldkomment regnegeni. Han var hos os, da den første sputnik blev sendt op. Senere på aftenen ville han ud efter sin attachémappe, som ligger på bagagebæreren; dér havde han billeder af sin mor og sin bedstemor og et par bøger, som han ville vise os. Da han kommer ind, siger han: »I den tid jeg nu har været ude, har sputnikken tilbagelagt så og så lang tid«. Det havde han på forhånd regnet ud. Om sommeren havde han været på cykeltur til Nordkap, og han havde regnet ud, hvor meget han skulle cykle hver dag for at have samme lysmængde at cykle i.

JBM: Det var nok rygtedes blandt de farende svende, at I var et godt sted at besøge? Var det især din mand, som ikke kunne sige nej?

Det var nok os begge to. Det har jeg en historie om, som jeg selv synes er sjov, og det er så den tredje farende svend, jeg her vil fortælle om: En stormende forårsaften kommer der én, som gerne vil have lov til at sove her, og så sagde jeg: »Ja, det kan du godt få lov til, men det bliver altså inden døre. Jeg vil ikke have nogen i udhuset.« Nå, men det var da så udmærket; det var også så fint, som det kunne være. Men han bliver jo så klar over, at min mand ikke er hjemme, og så siger han: »Når din mand kommer hjem, så smider han mig vel ikke ud?«. »Nej«, sagde jeg, »det gør han ikke. Vi plejer at være enige om tingene. Har den ene givet lov, er det i orden«. Så gik han rolig i seng. Næste år tager han en kammerat med til at være her også, og da er jeg så ikke hjemme. Så kommer han og spørger min mand, om de må få lov til at være her i nat. »Nej«, sagde min mand, »det synes jeg næsten ikke, jeg kan give lov til. Min kone er ikke hjemme.« »Ved du hvad. Sidste år var du ikke hjemme, da kunne din kone godt sige ja«. – Så selvfølgelig sagde min mand også ja, det er da givet; men naturligvis har han også tænkt: Der er sat mad til os, men er der nu også sat til to mere? Jeg har forsøgt at efterforske, om de havde sat nogle mærker uden for

som tegn til de andre, om at her var et godt sted, for de havde sådanne mærker. Men jeg fandt aldrig noget. – De farende svende er et specielt folkefærd, - ofte store personligheder, som det er gået skævt for her i livet.

Foreningsliv og lokalpolitisk arbejde

JBM: Selvom du skulle overtage husholdningen på gården og fik små børn, blev du hurtigt aktiv uden for hjemmet. Vil du fortælle om det?

Ja, jeg starter i det nære: Først i en lille syskole i Moseby, så blev det brugsforeningen, så husholdningsforeningen, og derefter fortsatte det med forskellige bestyrelses- og formandsposter. I 1970 fik jeg f.eks. en plads i byrådet i Stubbekøbing for de konservative, der sad jeg i 4 år, absolut gode år, hvor jeg var medlem af social- og kulturudvalget. I 1974 var de konservative ligesom nu på en nedtur, og jeg manglede en eneste skaldet stemme i at blive valgt. Det var bittert. Jeg blev også medlem af Stubbekøbing Lokalhistorisk Arkivs arbejdsgruppe i 1981. I 1986 blev jeg formand for Lokalhistorisk Forening.

JBM: Og til møderne er det dig, der bager alle kagerne.

Nej, ikke bollerne... Ja, men ellers er kagerne mit arbejde, og det er også mit arbejde og sørge for alle foredragsholderne, og det er dejligt. Men da jeg gik ud af byrådet, blev jeg ved med at have en formandspost i voksenundervisningsnævnet, og jeg sad i skolekommissionen samt forskelligt andet.

JBM: Accepterede din mand, at du meget tit ikke var hjemme?

Ja, det gjorde han. Han sagde, at bare jeg altid kom glad hjem, så var det godt.

JBM: Lavede han selv mad, når du ikke var hjemme?

Nej, det kunne han altså ikke. Han kunne dårligt spejle et æg. Nej, men jeg sørgede da selvfølgelig for, at det var i orden. Det er da helt sikkert. Men det var også sådan en ting, som vi ikke snakkede så meget om. Jeg havde mine forældre boende i Jylland, og en gang imellem tog jeg så et par dage over til dem, og så lavede jeg selvfølgelig mad, som der var at tage af, til jeg kom hjem igen. Det var heller ikke noget, vi snakkede

meget om, og alle beundrede, at han var så dygtig til at lave mad. Det var ligegodt fantastisk. At jeg havde lavet det, var vores lille hemmelighed. Hvorfor skulle vi dog snakke om det?

Jeg har i øvrigt også undervist. I 1970 kom jeg til civilundervisningen. Her underviste jeg gardarhusarerne på Vordingborg og Næstved kaserne i socialkundskab. Her diskuterede vi blandt andet fri abort. Nu var eleverne jo i den aldersklasse, hvor de kunne være meget interesserede i det, så jeg stillede dem spørgsmålet: »Skal vi have fri abort?« Straks var der én, der sagde: »Selvfølgelig skal vi det, det skulle da bare passe andet. Det er oplagt at bruge det som prævention«. Jeg har kort forinden selv gennemgået en abortus provocatus, fordi vi selvfølgelig ikke turde få flere børn – og også troede, at vi havde undgået det, men desværre, nej. Derfor vidste jeg jo lidt om det, og jeg sagde til de 24 unge mennesker i salen: »Nu vil jeg gerne have, at I tier stille. Jeg tror, det tager mig en halv time at sige, hvad jeg har at sige. Bagefter må I sige alt det, I vil«. Det gik de ind på. Så fortalte jeg dem, hvad det indebærer for en ung kvinde at gennemgå en abort, hvad det betyder hormonelt og psykisk, og hvad det kan betyde for én i årene fremover. Da jeg var færdig med det, var der en ung mand, der rejste sig og sagde: »Asser, hvor var det godt, at du fortalte os det der«. Og ham, der havde været lidt rapkæftet til at begynde med, havde ikke noget, han skulle have sagt. Det var en oplevelse – jeg tror både for mig og for de unge mænd.

I det hele taget har jeg været glad for at undervise; jeg har også i 10 år undervist i hjemkundskab i Kippinge. På 27. sæson leder jeg en læsekreds i Nr. Alslev. Det har været en væsentlig del af mine vintre at forberede mig til den læsekreds. Vi mødes en af de sidste onsdage i september og planlægger, hvad vi vil læse i vinterens løb. Vi læser 12 bøger pr. sæson, og jeg skaffer bøgerne, som vi derefter læser og diskuterer, så godt vi formår. Vi gør os ikke til af, at det er sammenlignende litteratur, vi beskæftiger os med. Vi læser f.eks. Blixen, William Heinesen, Franz Jakobsen, også nyere forfattere. – Vi har forsøgt os med Rifbjerg, men ham kan vi ikke få hul på. Vi er 12 og flere skal vi helst ikke være, for så bliver der »gadehjørner«, så man ikke kan styre diskussionerne.

Håndarbejde – Falster-syning og kniplinger

MT: Du fortalte tidligere, at du som ung lærte at kniple.

Ja, men at kniple var dog ikke almindeligt i min hjemegn; det var et gammelt erhverv på Tønder-egnen. Min mormor havde lært at kniple på et gods, hvor hun var stuepige, og min mors fortælling om disse kniplinger betog mig allerede som lille pige; min mormors kniplinger så jeg dog aldrig, for de var gået til ved en brand. Så ville skæbnen, at jeg som 9-årig var med på en skoleudflugt til Koldinghus. Her stoppede jeg op ved en himmelseng, hvor der var nogle meget smukke kniplinger både på lagen og pudebetræk, og ved siden af sengen stod et kniplebræt med påbegyndt mønster. Jeg blev klar over, at det var dette betagende håndarbejde, mor havde fortalt om. Jeg husker stadig, hvordan jeg løb de 4 km. hjem fra stationen for at fortælle mor, hvad jeg havde oplevet. »Når jeg bliver stor vil jeg lære at kniple«, sagde jeg til hende. Hvortil min mor svarede »Bare du ville holde det!« Jeg gik så i gang med at kniple, da jeg var 14 år.

MT: Jeg har også ladet mig fortælle at du kan sy det særlige falsterske broderi.

Ja, jeg kan Falster-syning. Det består af franske knuder, af kontursting og så nogen grunde, som skal ses. Man kalder det også at sy på helt, man må ikke klippe i stoffet. Jeg lærte at sy Falster-syning af Kirsten Dyrlov fra Sydfalster, som underviste i håndarbejde. Hun havde et lagen, som jeg mener, havde været hendes mormors. Mønsteret på lagnet fik jeg lov til at tegne af, og så overførte jeg det til en festremse. Dette broderi er for tiden med i en udstilling på Stubbekøbing Bibliotek i anledningen af dronningens besøg. Falster-syning blev i øvrigt mest brugt på særkeærmer og herreskjorter. En nogenlunde dygtig pige skulle sy sådan en fin skjorte til sin mand, inden hun skulle giftes, så han kunne have den på til brylluppet.

MT: Det er en særlig tradition for denne egn, fordi det var et rigt område, så der var tid til at konerne kunne sidde og sy fine sting.

Ja, det var nok et ret velhavende område, og der var netop tid til den luksus, som det jo var at lave håndarbejde.

MT: Jamen, med alt det du har lavet i dit liv, hvornår fik du så tid til den anden luksus?

Om aftenen.

MT: Om aftenen! Så det var noget du lærte samtidig med at du holdt stort hus og havde folk på kost osv.! Knipledde du så også i de år?

Nej, jeg knipledde en smule de første år vi var gift; men det er nok ret betegnende, at den dug jeg knipledde på i slutningen af 30'erne, den blev først færdig i 1954 – et år efter vores sidste lille dreng var død. Da blev der først tid til at tage sig af den slags igen.

MT: Kunne du tænke dig at fortælle om det, du er i gang med at kniple lige nu?

Ja, en del år har det været min opgave at vaske alterdugene til Aastrup Kirke, og der ligger en dug med venetiansk broderi, og den er meget, meget smuk. Den er tegnet og syet af fru Degenkolw i 1929. Jeg reparerede den for nogle år siden, for nogle af de små forbindelsestråde var bristet, og jeg kunne se, at den ikke kunne holde, hvis den skulle ligge på hele tiden. Den ville blive mørnet af lys og luftpåvirkning. Derfor spurgte jeg Aastrup Menighed, om de kunne være interesseret i, at jeg knipledde en kant til en ny alterdug, ikke fordi jeg tror, at jeg kan lave noget, der kommer op på siden af fru Degenkolws meget smukke dug; men jeg kan lave noget, der kan skåne den. Det er så det, jeg er i færd med. Mønsteret er lavet inde på Kirkelig Kunst, og en konsulent derinde var hernede sidste sommer for at se, hvad det var vi skulle i gang med, og de har så tegnet mønsteret. Jeg håber så også, at de vil montere alterdugen, når jeg engang bliver færdig med kniplingen.

MT: Kan du beskrive mønstret?

Mønsteret består af hjerter og ligearmede kors, og det passer til det vævede tæppe, som er på antependiet i Aastrup Kirke. Mønsteret er 15 cm bredt, og det skulle gerne blive 4½ m langt.

MT: Fortæl, hvordan du knipler om vinteren, når du rigtigt hænger i.

Jeg indretter min dag på det. Når kl. er 9 sætter jeg mig ved mit kniplebræt, og så knipler jeg til ca. et kvarter i 12. Så spiser jeg frokost og hol-

der en lille pause, hvor jeg gerne vil læse lidt, indtil kl. 1. Så sætter jeg mig igen og knipler indtil kl. 5. Det er en god arbejdsdag, og jeg håber at få det færdigt.

Kirkeligt liv

MT: Jeg er sikker på, at du får det færdigt. Nu er vi kommet lidt baglæns ind i det område, som jeg skal spørge dig om, nemlig det kirkelige. Jeg kunne tænke mig, at vi spolede tiden tilbage til din barndom i Vestjylland, hvor du boede i et indremissionsk miljø. Deltog du i kirkelivet?
Ja, det gjorde jeg i kraft af mine forældre. Vi børn blev taget med til gudstjenester. Når vi så kom hjem fra gudstjeneste og havde fået noget at spise, og klokken blev hen ad halv 2, så blev jeg sendt af sted i søndagsskole. Det var nok ikke så sundt for mit åndelige liv. Der var 3 km at gå, og den vej skulle jeg jo også om hverdagen til skole. Jeg blev nok lidt overfodret på den måde, og jeg blev så glad, da en gammel søndagsskolelærerinde formanede forældrene om at lade deres børn holde fri engang imellem.

MT: Kom du også i missionshuset?

Ja, det gjorde jeg; men det var nok det, jeg opponerede lidt imod, da jeg blev voksen. Den indremissionske tone er en streng tone; men så må jeg hele tiden sige, at far og mor de levede deres kristendom. Det var ikke noget påklistret, det var en hjertesag for dem.

MT: Hvordan hang livet i missionshuset og livet i kirken sammen?

Det hang egentlig meget sammen, for det var jo indremissionske præster, der var der. Ansager sogn er et meget stort sogn, der er tre kirker og to præster. Det var mig meget imod, at da der skulle ansættes en ny præst, så hørte jeg til et møde en mand rejse sig og sige, om vi må bede om at blive fri for at få en grundtvigsk præst ansat. Det var mine frihedsbegreber meget imod. Jeg var blevet så voksen – ca. 16-17 år – at det var mig imod.

MT: Hvor kom de frihedsbegreber og den dragning mod det grundtvigske fra?

Det ved jeg ikke. Det er ligesom noget der var iboende i mig. Det var der bare.

MT: For man sang vel ikke Grundtvigs salmer til gudstjenesterne?

Nej, det gjorde man da selvfølgelig nødig, så det kan ikke være kommet derfra.

JBM: Hvad forbandt du med Grundtvig?

Frihed. Frihed – og en lettere tone, det var det jeg forbandt med Grundtvig, og det vil jeg sådan set stadig gøre. Hvis der skulle stå en overskrift over mit liv, så skulle det være: »Et jævnt og muntert virksomt liv på jord/som det, jeg ville ej med kongers bytte/ opklaret gang i ædle fædres spor/ med lige værdighed i borg og hytte...« Grundtvig skrev den til sine børn, og jeg vil sådan set godt overlade den til mine børn og sige: »Her er min livsholdning«. Samtidig vil jeg også nævne en salme, som udtrykker min kristendom, og det er: »Du gav mig, o Herre, en lod af den jord/ som jeg nu min egen må kalde./Du gav mig et dagværk og brød til mit bord/ Her lever jeg trygt på dit mægtige ord/ der taler til mig som til alle/ Her bygtes mit bo, her nyder jeg ro/ og kan dig med glæde påkalde.«

MT: Hvad gjorde du med dit åndelige liv/ dit kirkeliv, da du kom til Kirke Såbye og ud af den indremissionske tryllekreds?

Ja, Brøcher-Nielsens var hverken det ene eller det andet, og det var jo så heller ikke min indstilling. Men jeg vil også tro, at var jeg ikke kommet væk fra Indre Mission, så var jeg måske endt med at blive fritænker. Det var en nødvendighed for mig at få luft.

MT: Hvornår fandt du dine egne ben rent kirkeligt?

Mit ståsted fandt jeg, da jeg var omkring de 18 år, mens jeg stadig boede i Ansager. Jeg havde truffet mennesker, som var præget af højskolebevægelsen. Det er nok det, der er sket, uden at jeg sådan lige kan sætte fingeren på et punkt.

MT: Da du var blevet forlovet, gift og kom her til Falster, hvad var det så for et kirkeliv, du mødte her?

Der har aldrig været noget særligt stærkt kirkeliv i Aastrup sogn; men det var Grundtvig, der prægede det åndsliv, der var her. Som præst havde vi stadig den gamle provst Degenkolw; han var en god præst. Så

fik vi pastor Houmann, som ikke var særlig god på en prædikestol; men han var et selskabsmenneske, og han havde en meget sød kone, som gjorde alt, hvad hun kunne, for at det skulle fungere godt. Først i 1961 kom så E.O. Petersen og hans kone, og han begyndte med aftenhøjskole og gjorde et stort arbejde på at samle folk til kulturelle aftener. – På det tidspunkt var det bestemt noget nyt i sognet. Det første år sendte han et lille blad ud, hvor der stod: »Er du rigtig klog, så kommer du til aften-skole«. Den første vinter handlede det om Åstrup Sogns historie.

MT: Hvordan var din mands indstilling til kirken? Gik I fast i kirke om søndagen?

Nej, jeg var nok lidt mere flittig kirkegænger end min mand. Det betød nok lidt mere for mig. Men min mand talte ikke så meget om den slags ting, og alligevel var vi på linie med hinanden.

MT: Er det jeres bryllupsbillede dér på væggen?

Ja, det er det.

MT: Hvor er I gift henne?

I Ansager Kirke

MT: Så I fulgte den gamle skik, at tage tilbage til pigens sogn og blive gift der. Men jeres børn er vel døbt her i Aastrup kirke, som jo har fyldt meget i dit liv.

Ja, den har fyldt rigtigt meget og gør det da endnu. Vi blev også meget nære venner med pastor Petersen og hans kone. I 1969 spurgte Konservativ Folkeparti, om jeg ville være deres repræsentant i menighedsrådet og det sagde jeg glad ja til. Af forskellige grunde så jeg mig nødsaget til at trække mig og blev i stedet suppleant. I 1973 blev jeg så medlem af rådet og var det frem til 1988. Da jeg kom ind i menighedsrådet, var præsten »født« formand for det; men efter to år, sagde pastor Petersen: »Nu vil jeg ikke være formand mere, nu skal du være det.« Jeg var herefter formand fra 1975 til 1988.

I de år var jeg med til at ansætte en præst, Jens Lose, som senere blev provst for Østre Provsti. Jeg var også med til den store kirkerestaurering i Aastrup, og det var en stor, men dejlig opgave. Vi havde Jens Chri-

stian Varming fra København som arkitekt på opgaven, og det var en oplevelse at være med i det hele. Vi havde gode håndværkere, og Varming var en virkelig dygtig arkitekt. Daværende provst Allan Pedersen var også en stor hjælp i forbindelse med større ansøgninger: Vi startede med et forholdsvis lille beløb og endte med ca. 2 millioner.

MT: Hvad fik I lavet?

Hele tårnet blev næsten bygget om. Vi var i fuld gang med restaureringen, da min mand døde i 1984. Da var der pillet så meget af tårnet ned, at vi ikke havde brugt klokkerne et stykke tid, for det turde man ikke af frygt for, at tårnet skulle styrte sammen. Men Lose og Varming sagde: »Vi kan ikke begrave Kristines mand, uden at vi ringer med klokkerne«. Så på trods af fare for sammenstyrtning blev der ringet med klokkerne til min mands begravelse, og den dag i dag, når morgen- og aftenklokkerne ringer, og tankerne går til mine kære, glæder jeg mig over, at de også fik lov at ringe netop den dag.

Restaureringen tog ca. 2 år, og jeg fik i begyndelsen temmelig megen utak for, at jeg havde valgt en arkitekt, der ikke boede hernede. Jeg kan ikke engang huske, hvem der havde anbefalet mig ham; men jeg ved, at det var et rigtigt valg. For selv om jeg måtte medgive, at man ikke får oplært arkitekterne hernede, hvis man ikke bruger dem, så synes jeg ikke, at det var Aastrup Kirke, de skulle øve sig på. Frygten for at rejseomkostningerne skulle koste menighedsråds-kassen dyrt, blev helt gjort til skamme, for Varming kørte hened på fællesklasse, og jeg hentede ham i Nykøbing, og til frokost spiste vi enten et par stykker beskedent smørrebrød her hos mig, eller også havde Varming selv madpakke med.

MT: Hvordan har kirkelivet udviklet sig i de 61 år, du har boet her?

Udviklingen er desværre gået i den retning, at man mest kommer i kirken til begravelse, barnedåb og bryllup.

MT: Det er blevet en handlingskirke, som vi siger.

Ja, det er et godt udtryk, for det er i højere grad blevet en handlingskirke og ikke en gudstjenestekirke. Der er ikke længere så mange, der kommer i kirke af god vane, bare fordi det er søndag formiddag, og da går man altså i kirke. Vanekristendom er måske ikke det, vi sætter

højest; men det har jo alligevel sin betydning, at vi kommer i kirken og hører Guds ord og synger salmerne.

MT: Hvis du nu skulle kigge lidt frem, tror du så, at vi i Folkekirken er en del af en forfaldshistorie?

Hvis jeg skal lytte til mine bange anelser, så må jeg sige ja. Men jeg vil være optimist og sige, at vi er nede i en dal, og efter en dal kommer der altid en stigning. Det er det, jeg vil tro. Det er det, jeg vil håbe. Men når jeg ser på mine egen familie, så er mine tre oldebørn ikke døbt – til min store sorg; men det hindrer jo ikke mig i at tage dem med i min forbøn hver dag. Jeg har jo dåbskjolen liggende, og den trænger så frygteligt til at blive brugt. Den stammer fra min mands familie. Min mand er døbt i den i 1912 og derefter mine børn, børnebørn og min mands nevøer og niecer. Så mange er båret til døbefonten med den på.

Afslutning

JBM: Det virker, som om du hele dit liv har haft en styrke og et engagement ud over det sædvanlige. Hvor får du kræfterne fra?

Der er nok én, som har holdt sin hånd både over mig og under mig, så jeg har kunnet klare alle de hurdler, der var på min vej, så jeg kunne få et liv ud af det, og jeg synes, jeg har fået et dejligt liv.

JBM: Man kunne godt forestille sig, at du havde tabt pusten, da dine to små drenge døde.

Nej, da tror jeg da nok, jeg var klar over, at hvis jeg skulle komme ud af det der, så skulle jeg virkelig til at arbejde – både med mig selv og med nogle ting. Og det gjorde jeg så.

Men det er svært at forstå Guds mening med det. Jeg har grundet meget over det. Det er svært at forbinde det med en kærlig og barmhjertig gud. Måske ville det have været nemmere at lukke sig inde; men det ville have været usundt både for mig selv og mine omgivelser. Vi må jo ikke glemme de levende for de døde. De døde har vi forhåbentligt været det for, vi kunne, mens de var der, og så er det de levende, vi skal beskæftige os med.

JBM: Det må alligevel være svært, når det er ens børn.

Det er svært; men det mener jeg så, at jeg fik hold på, og det har været med til at forme mig som menneske.

MT: Hvor hurtigt blev du klar over, at det også var galt med den anden lille dreng?

Det blev jeg klar over, da han var tre måneder. Jeg tog til læge med ham – og det var til den almindelige helbredsundersøgelse, som man godt kunne forsvare at komme til uden, at der var noget galt. Lægen troede, at det var derfor jeg kom, så han sagde til at begynde med: »Nej, hvor er det dog en fornøjelse at se ham, hvor er det dog dejligt!« Det svarede jeg så ikke på. Da han begyndte at undersøge min lille drengs lever og milt, kigger han på mig og spørger: »Hvor længe har du vidst det her?« I 24 timer havde jeg været sikker på det.

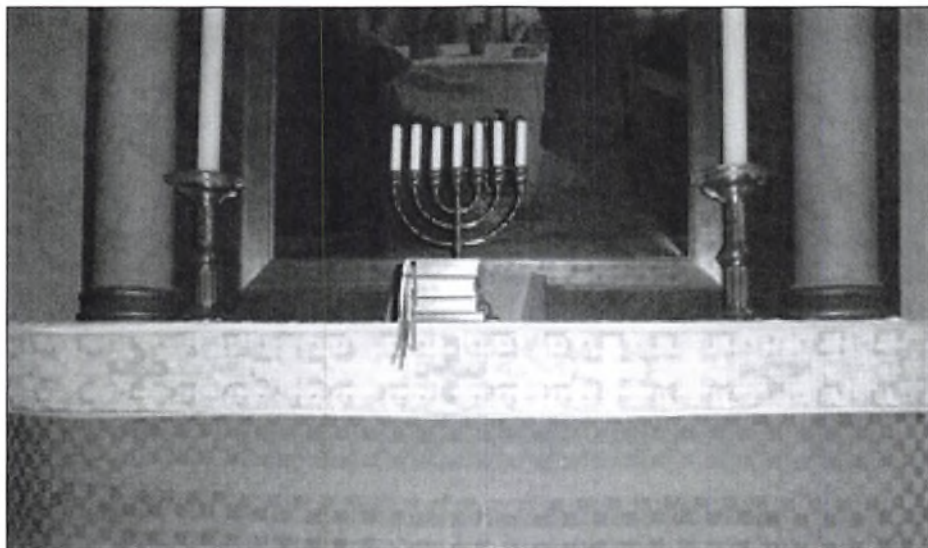
MT: Ligger begge de små drenge på Aastrup kirkegård?

Ja, og det gør vores lille barnebarn også. – Det er tungt at miste et barn; men det er endnu tungere at miste et barnebarn. Man skal ikke bare bære på sin egen sorg, men også på sit barns.

Som en lille afslutning vil jeg fortælle om kastanjetræerne, som har fulgt mig og skærmet mig hele mit liv:

Som ni-årig var jeg med mine forældre på min fars families fødegård hos et par mennesker, som boede der, - et barnløst ægtepar. Det var en lidt kold efterårsdag, og der var ikke andre børn end mig, så jeg gik nok og småkedede mig. Men jeg gik ud i haven, og der stod foran huset nogle vidunderligt, skønne træer, og nedenunder lå der nogle brune frugter, som jeg også synes var meget, meget smukke. Jeg spekulerede meget på, om det gik an at gå ind og spørge, om jeg måtte tage to af dem. Der gik et stykke tid, og så vandt lysten over genertheden, og jeg gik ind og spurgte, om jeg måtte tage to af de frugter, der lå ude under de store træer. Og jeg måtte jo da tage alle dem jeg havde lyst til! Jeg tog dem med hjem og plantede dem i to urtepotter. Den ene frugt blev plantet i bunden af haven, hvor der var lunt og godt, den anden fik en forblæst plads. Og den blev vind og skæv og blev ikke rigtigt til noget. Siden har jeg tænkt på, at det betyder meget, hvor vi bliver plantet, for den, jeg plantede på den gode plads, er nu et stort dejligt træ.

Men den lille pige anede jo heller ikke, at det var kastanjetræer, der skulle værne hendes hjem mod vestenvinden. Da vi var blevet gift og kom her tilbage på gården, d. 15. maj, stod de i deres fagreste pragt med alle lysene tændt på en lang lysende række. – Så smukt, så smukt, at jeg var helt betaget. Min datter Birthe er gift d. 20. juni, og det år blomstrede kastanjetræerne sent, så de kunne stå og sige farvel til hende. Min mand blev begravet d. 12. maj, da sagde de også farvel.

Aastrup kirkes alterdug med Kristines meget smukke knipling, som i 2001 også blev beundret af Dronningen, da hun besøgte Aastrup kirke.

I 2003 fik Kristine Asser Hansen Storstrøms Amts Biblioteksforenings kulturpris for sin indsats for kulturen på mange områder, men især for interessen for bøger og litteratur, som hun gennem sin mangeårige ledelse af læsekredse har givet videre til andre.

Red. 2010

Pibemagerne i Stubbekøbing

af Alan Hjorth Rasmussen

I 1700-tallet havde Stubbekøbing en stor produktion af kridtpiber - så stor, at man kan kalde det industri, og altså en af de første industrier i byen.

Anders Monrad Møller udgav i 1985 en bog om kridtpibefremstillingen i byen »Pibemagerne i Stubbekøbing«, men vi synes, pibemagerne fortjener at blive kendt af flere, så vi har bedt tidligere museumsleder Alan Hjorth Rasmussen om at skrive en artikel om emnet til Årsskriftet.

I 1666 tog danske søfolk en ubeboet ø i besiddelse, som i 1672 fik navnet Sankt Thomas og blev dansk koloni. Senere fulgte Sankt Jan og Sankt Croix. Umiddelbart efter koloniseringen blev de første slaver indkøbt til tobaksdyrkning. På grund af konkurrence nordfra viste det sig imidlertid urentabelt at opretholde tobaksproduktionen i Dansk Vestindien. Man slog i stedet ind på sukkerproduktion.

Det næste, vi herefter hører om dansk relateret tobaksproduktion, er blandt de brandenburgske soldater og franske trosflygtninge, huguenotterne, der avlede tobak til eget forbrug i Fredericia. I årene herefter fortsatte huguenotterne tobaksdyrkingen i København og Køge, og der kom også to til Stubbekøbing.

Tobaksplantage i Stubbekøbing

I Stubbekøbing så den første tobaksplantage dagens lys i 1713, men kom først rigtig i gang omkring 1740, måske på initiativ af byfoged Kristian Benzon. Han er i al fald en af de 10 tobaksavlere, der er registreret i 1745. Årsproduktionen var 19.190 pund »og den her faldende tobak er af ligeså god bonitet som den udenlandske«.

På specifikke steder i Stubbekøbing støder man på følgerne af tobaksfremstillingen, nemlig kridtpibeproduktionen, der var meget udbredt i

1700-årene. Man finder resterne af pibemagernes affaldslagre, tæt på deres produktionssteder, eller tæt på, hvor folk har været forsamlet eller været i festligt lag - kridtpiber gik let i stykker under fremstilling og brug!

I 1960erne blev der fundet en stor koncentration af kridtpiber fra dengang Hyde Park i London var forlystelsesområde. Finderen var den unge prinsesse Margrethe, som ved at smide sin hue ind i den afspærrede rosenhave havde lokket greve Jørgen Ahlefeldt-Laurvig til at forcere hegnet, hvorefter mylderet af kridtpiber var kommet frem.

Tilsvarende fund efter forlystelser fandt gravegruppen i Greve-Solrød i 1988, da den udgravede 3500 kridspiber i Kjøge Kro, Hundige.

København - igen og igen

Den danske kridtpibeproduktion blev grundigt beskrevet af industrihistorikeren Camilus Nyrup allerede i 1881, men da blev foretagsomheden på Falster nærmest holdt uden for. Årsagen til, at det historiske billede af forholdene i provinsen blev nedtonet, var, at industriarkivalierne, som styrede historikerne, koncentrerede sig omkring virksomhederne i hovedstaden, industrien i resten af landet var negligeret og uoplyst.

Kridtpiber fra England og Holland

I 1606, under Christian den Fjerde, kom de første kridtpiber til Danmark. De blev indført fra England og fra Gouda i Holland. Her var der i 1617 kun en pibemager, mens der i midten af 1700-årene var 374. Goudas betydningsfulde rolle skyldtes, at der her i de første årtier af 1600-årene blev fundet fint, plastisk ler, der ved brænding blev hvidt. Lignende geologiske fortrin besad intet ler i Stubbekøbing og omegn, heller ikke ved Møn. Al ler til pibeproduktionen måtte importeres.

I 1656 blev der givet toldfrihed for »nogle ruller toback, som var kommen fra de caribiske insuler« (øer) (Kbhvn. Dipl. V, s. 391).

I Nørre Sundby blev der omkring 1772 anlagt en pibemagerfabrik, som frem til 1812 forsynede Nørrejylland, landet nord for Kongeåen, med kridtpiber. Pibehovederne var forsynet med fabrikantens initialer A.R., Adolph Rømer.

Kridtpiberne, der var brændt af hvidt ler, var datidens (1700-årenes) enerådende form for rygeredskab. Man »drak« (dvs. røg) i den tidligste tid pibe. Materialet til piberne blev sandsynligvis sejlet hertil fra Rostock eller Bornholm, hvilket fremgår af toldarkivalierne. Første gang vi hører om en sending pibeler til Stubbekøbing er i 1750, da skipper og handelsmand Hans Kiende indførte tobakspibeler og grove varer fra Rostock. Siden fortsatte lerimporten, men pibeeksporten forekommer langt større.

I 1673 søgte en Claus Bonnix som den første om eneretsbevilling til at brænde tobaksler og til at indføre »ald den Materia og Jord«, der behøvedes fra udlandet. Fabrikken vides dog aldrig at være kommet i alvorlig funktion.

Pibefremstilling i Stubbekøbing 1727

Da pibefremstillingen i Stubbekøbing vides at være begyndt allerede i 1727 må lerimporten være påbegyndt nogle år, førend den træffes i toldregnskaberne. Her er Bornholm blevet påpeget som en mulighed, skønt varerne engang i 1750erne blot betegnes som »blåler« - måske fordi det som råvare var uden særskilt interesse. Men da betegnelsen også bruges senere, kan betegnelsen dække over pibeler. Ordet kan dog også skyldes almindelig sløsethed med fortoldningspapirerne.

Stubbekøbings første pibemager, Christian Pedersen Smidt, var formodentlig født i Rødby. Han søgte den 4. juli 1727 om borgerskab i Stubbekøbing for at ernære sig ved »Pibemager Profession«. Det er givet, at pibemageren i begyndelsen var den eneste af sin art på Falster.

Eksporten foregik meget ofte ad søvejen. I 1731 var der f.eks. tale om to udskibninger, 10 tønder til Nyborg og 12 til København. I de følgende år blev der også eksporteret til Køge, Kalundborg og København. De skøre, lange piber var yderst skrøbeligt gods, både under fremstillingen og pakningen. Det forekommer derfor ikke underligt, at der i årenes løb er fundet så mange kridtpibestumper ved havearkæologi i Stubbekøbing. De forekommer nærmest dumpet ned ad byens haveskrånninger, dels mod havnen, dels mod Tyreholmen.

Høj tabsprocent

Antallet af eksporterede piber fra Stubbekøbing toldsted beregnes i 1731 at have været godt 57.000, mens man i 1769 var nået op på mere end 126.500. Det store antal fremstillede piber skal naturligvis ses i sammenhæng med, at tabsprocenten af kridtpiber under brugen var ganske stor.

Piber i så stor mængder blev naturligvis solgt en gros til videreförhandling. Ofte fulgte Chr. Pibemager eksporten med ombord, eller han lod fortrolige skippere sejle den i deres jagter.

Chr. Pibemagers vigtigste redskaber bestod af forme og skruer. I følge Anders Monrad Møllers minutøse arbejde »Pibemagerne i Stubbekøbing« havde han i 1743 2 forme og i 1752 og 1756 10 forme. Bestanden af fremstillingsredskaber svarer stort set til fremgangen i eksporttallet af tobakspiber fra Stubbekøbing Toldsted 1745-1755.

Fra Christian Pedersen Smidts første domicil i Nørregade (senere Grønnegade) frem til 1743 kendes ingen fund af kridtpiberester. Det gør der derimod fra Møllegade, hvor pibemageren købte gård i 1752, men muligvis havde haft dispositionsretten år forinden.

Møllegade 34 og 36. Pibemagerens gård er nr. 34 til højre på billedet. Her fremstillede Christian Pedersen Smidt, hans søn Johannes Christiansen Smidt kridtpiber og senere boede pibemagersvend Jørgen Jørgensen i nr. 36.

Stubbekøbing omsætning

Søger man at danne sig et indtryk af eksporten af Stubbekøbingpiber over en periode, hvor den er belyst i toldregnskaberne kan vi gå til regnskaberne i 1767 og 1769, der resulterede i 1739 og 1795½ gros eller godt en kvart million kridtpiber om året. Bag den omfattende produktion stod to mestre, en svend og tre drenge - ganske godt klaret. Ser vi på, hvilke steder Stubbekøbingpiber med årene er blevet sendt direkte med vogn, båd eller skib, drejer det sig om købstæderne på Lolland-Falster, Sydsjælland, Køge, Kalundborg, Helsingør og København samt Nyborg og Svendborg og byerne mellem Ålborg og Horsens. Her indgik de på det nærmeste i engroslagre med videresalg for øje. Mellem de større danske søkøbstæder og København var der pakettfart, som Chr. Pibemager ofte benyttede.

Kridtpiberne var et udpræget modefænomen i Europa i 1700-årene, men træffes også længere omkring. Da eskimolog Mads Fægteborg, Stubbekøbing, i 1982 gennemgik nogle udgravninger ved de gamle kolonibygninger i Aasiaat i Grønland dukkede der nogle fragmenter af kridtpiber frem. På et af dem stod KIØBING, som betegnede fremstillingsstedet. Et af de bedst bevarede kridtpibefund med tydeligt Stubbekøbing-mærke stammer fra Toftenæs på Færøerne. Det er fra omkring 1750 og har muligvis været en del af monopolhandelens standardsortiment.

Det københavnske urtekræmmerlaug

I 1730'erne og 1740'erne var der ikke ligefrem fremgang i kridtpibefremstillingen i Stubbekøbing. Dette skyldes ikke forhold i Stubbekøbing, men ændringer i landets industripolitik. Der dukkede godt finansierede danske og udenlandske pibefabrikanter op, som for henholdsvis en tiårs og en fireårs periode fik eneret til at fremstille tobakspiber i Sjællands Stift. I sidstnævnte tilfælde måtte fabrikanten, Solomon Burton, garantere, at piberne skulle være lige så lange og af tilsvarende kvalitet som de importerede engelske og hollandske piber.

Herudover måtte der kun anvendes indenlandsk arbejdskraft til fremstillingen. I 1749 lykkedes det Burton at overbevise myndighederne om, at de skulle indføre en tredobling af tolden på udenlandske tobakspi-

ber, som blev indført til Sjælland. Selv startede han i 1747 på Christianshavn. Blandt de øvrige udenlandske industrifolk, som i midten af 1700-årene søgte at få fodfæste i Danmark, var den engelske jernstøber Thomas Potter og rebslager Peter Appleby.

De der i København havde eneret på detailsalg af tobakspiber, var medlemmer af det københavnske urtekræmmerlaug, stiftet 1693. Det havde sikret sine rettigheder i en sådan grad, at det skulle være eneaftager af pibeprodukterne. Snart lød der jammer og klage fra Solomon Burton over forholdene, specielt at han kun måtte afsætte en gros. Det lykkedes Burton at få udvidet sin eneretsbevilling med 10 år og at få udstedt en kongelig plakat af 20. sept. 1751 »Angaaende Forbud paa fremmede Tobaks-Pibers Indførsel i Kiøbenhavn«.

Den 31. marts 1751 var klagerne kraftigere end nogensinde. I en ansøgning til kongen skrev han: I de seneste år »har jeg ikke fortjent det brød, jeg burde nyde til mig og min families underholdning«. Årsagen til denne sørgelige stilling så han i den bestemmelse, at han ikke måtte holde fremmede arbejdere, men skulle oplære danske, hvortil han tog umyndige fattige tiggerbørn. Solomon Burtons eventyr sluttede brat. Han blev sendt til Tyskland for at hente kvalificeret mandskab til driften, men nåede ikke længere på hjemvejen end til Eckernförde. Stærkt forgældet stak han herefter af fra det hele.

For pibemageren i Stubbekøbing havde Solomon Burtons initiativer kun været en fordel. Forhøjelsen af tolden i 1749 og importforbuddet i 1751 var kun gældende for udenlandsk producerede piber og ikke for Stubbekøbingpiberne. Derved får man forklaringen på, hvorfor Stubbekøbing pibemageren i 1750'erne kunne få en markant fremvækst - fra 21 tønder i 1730 til 49 tønder i 1753.

Generationsskifte

Den gamle Christian Pibemagers ældste søn, Peder, var i 1753 24 år gammel. Han stræbte nok efter at overtage faderens virksomhed, men det gik tilsyneladende ikke stærkt nok. Han søgte derfor at grundlægge eget pibemageri i Odense. Her stødte Peder ind i det sædvanlige problem, mangel på grundlæggende kapital. Til sidst måtte han udfærdige

en egenhændig ansøgning til Frederik den Femte. Peder Pibemager søgte heri om et lån på 400 rigsdaler. I ansøgningen hævdede han at være stort set den eneste tilbage af sin profession, hvorimod situationen havde været ganske anderledes 30 år tidligere, da der var 17 pibemagere. Nu var der kun Peder og hans aldrende fader tilbage.

Lånet skulle sætte Peder Pibemager i stand til at påbegynde pibefremstillingen, hvorved der kunne spares tusinder af rigsdaler, som hvert år gik ud af landet til udenlandske pibefabrikanter. Endelig kunne der skabes mange arbejdspladser for unge mennesker.

»Et vidtløftigt og bedragerisk menneske«

Peder Pibemagers lillebroder Johannes blev sendt til Frederiksborg, hvor han fik foretræde for Frederik den Femte og fik afleveret andragendet. Pibemagerens ansøgning gik fra lommercekollegiet til Stiftamtmanden over Fyn og derfra videre til Odense Magistrat. Stiftamtmandens udtalelse har formodentlig afgjort sagens negative udfald.

Stiftamtmanden skrev...«da det er mig berettet, at Supplicanten skal være et vidtløftigt og bedragerisk Menneske, saa vil det være fornødent at De herudinden bruger saa meget større Forsigtighed og nøye informerer mig om saa vel hans Opførsel og Levemaade som Tilstand og Omstændigheder og derefter indrette deres Erklæring i denne sag«.

Magistraten svarede, »at det er ganske vist, at Peder Christian Smidt Pibemager, som for nogen Tid siden er kommet her til Byen, ikke kand tillægges mindste Roes.... da vi hidindtil icke har anseet ham for andet end et uordentligt Menneske«. Hvad der lå til grundlag for myndighedernes karakteristik, forbliver en uløst gåde.

I 1755 måtte Peder Pibemager returnere til Stubbekøbing, hvor han blev gift. Han søgte nu at opnå den etablering, som det hverken var lykkedes for ham at opnå i Odense eller uden for Københavns Vesterport. Han erhvervede for en større sum en gård i Vestergade, men det gik tilbage for ham økonomisk. I 1765 døde Peder Pibemager og blev begravet i »den fattiges jord«.

Nye arvtagere

Den gamle pibemager, Christian Pedersen Smidt, var død i 1759, men

der var slægtninge undervejs, som kunne løfte arven efter ham, bl.a. brodersønnen, Christian Daniel Rasmussen Smidt, hvis far var tobakspinder i Rødby, men Christian Pibemagers egentlige arvtager blev den yngste søn, Johannes, som i sin tid var blevet sendt som kurer til Frederik den Femte med et andragende fra faderen.

Begge pibemagermestre havde husdyrhold, men så fundamentale hjælpemidler som en ovn til at brænde tobakspiberne i, nævnes hverken i myndighedernes eller i de personlige papirer. Måske har ovnene ligget udenfor byen på grund af brandfaren.

Af byens skattepapirer ses pibemagerens indtægtsforhold. I 1760'erne er de placeret blandt de borgere, som er ansat til at betale ekstraskat i forhold til de øvrige. Siden vendte de tilbage til gruppen af almindelige, solide skatteydere.

Mange udenlandske pibemagersvende var i disse år på valsen og besøgte da Stubbekøbing. Gennem de farende svende holdt man forbindelsen til kridtpibefabrikationen i udlandet ved lige og modtog nye impulser. Frem til midt i 1760'erne havde de to yngre mestre i Stubbekøbing i henholdsvis Søndergade og Møllegade blot hver en lærling, men i slutningen af 1760'erne tog Daniel føringen med to drenge og en svend. I 1787 boede der 467 personer i Stubbekøbing. Heraf var 26 personer fordelt på 4 husstande direkte afhængige af kridtpibefremstillingen. På højdepunktet var godt 5% af byens befolkning beskæftiget i Stubbekøbings kridtpibeerhverv.

Forbud mod indførsel af udenlandske tobakspiber

Der gennemførtes midt i 1700'årene en kraftig handelspolitik, som skulle beskytte den danske produktion. I 1759 indførtes der forbud imod import af udenlandsk fremstillede tobakspiber til byer i Sjællands Stift. Det var netop, da de unge mestre, Daniel Rasmussen Smidt og Johannes Christinansen Smidt, stod for at etablere sig som pibemagermestre i Stubbekøbing. Forbuddet tog sigte på at ramme den hollandske pibeindførsel og var dermed en fordel for den københavnske pibefremstilling (Burton).

Forbuddet kom også Stubbekøbings pibemagere til gode. De leverede i mange tilfælde piberne på små rorsjoller, og i 1769 købte fætrene i fæl-

lesskab »Neptunus« på ca. 2½ nettoregister tons og ansatte en skipper til at klare fragterne. I 1769 var han både i Århus, Horsens og Svendborg med Stubbekøbing-producerede piber. Byens største fartøj, »Juliana Maria«, indladede i april 1769 14 tønder tobakspiber samt 122 tdr. rug, 321 tdr. byg, 102 tdr. ærter, 7 tdr. hvede samt 10.000 rå pennefjer, som blev afleveret i Bergen. Også senere på året var fartøjet i Bergen med tobakspiber.

Med vogn over land foregik der også pibetransport, bl.a. til købstæderne på Lolland-Falster.

Afsætningsmønstret

Ser vi på udførslen af tobakspiber fra Stubbekøbing fordelt på landsdele i 1796, fremtræder følgende billede:

Lolland-Falster	7½ tdr.
København	25½ tdr.
Øvrige Sjælland	27½ tdr.
I alt	60½ tdr.

De 60½ tønede nåede inkl. sø- og landværts kridpibetransporter således kun op til 2/3 af niveauet 30 år tidligere. Der synes at have eksisteret en form for afsætningspecialisering mellem pibemagerne i København og pibemagerne i Stubbekøbing. På Falster fremstillede man især piber af beskeden kvalitet til menigmand bl.a. i hovedstaden. Her fremstillede eller importerede man piber af finere kvalitet.

Havearkæologi

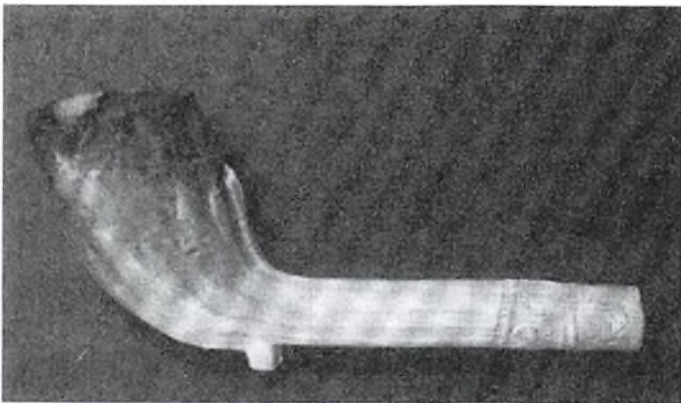
Pibemagerens hjem- og produktionssteder i Stubbekøbing falder i høj grad sammen med de steder, hvor baghavearkæologien har givet resultat, først og fremmest Møllegade, hvor den gamle Christian Pedersen Smidt boede i sin sidste tid, og hvor sønnen Johannes havde sin gård, samt i Søndergade, hvor Daniel Rasmussen Smidt m.fl. havde deres domicil. Ingen af pibemagerens ejendomme findes uberørte, men på de tilstødende grunde er der gjort adskillige pibefund. På tomten efter Daniel Pibemagers gård var der i tiden efter besættelsen gartneri, og her fandt konservator Peter Linde adskillige pibefund, som i dag ligger på Nationalmuseet i små poser mærket »Søndergade«.

Haverne bag Søndergade 7 og 9, hvor en stor del af pibestumperne er fundet.

Der er tale om affald, der er blevet kasseret efter at være gået i stykker under eller efter brændingen. Piberester fra Søndergade bærer i nogle tilfælde betegnelsen

DRSSMIDT eller DRSS, en forkortelse for Daniel Rasmus Søn Smidt. I en anden gruppe udgør stumperne mærket »STUBBEKØBING« led-saget af forskellige variationer af ornamenten. I de mange studier, der er gjort over kridtpibefremstillingen, er det bemærkelsesværdigt, at der ikke er gjort et eneste fund af en intakt kridtpibe!

Den bedst bevarede pibe er fundet på Færøerne

Stump mærket
Stubbekøbing

Sidste generation af pibemagere

Endnu mangler der en omtale af den tredje og sidste generation af krids-pibefabrikanter i Stubbekøbing, svendene Peder Pedersen og Jørgen Jørgensen. Peder Pedersen kom i 1764 i lære hos Johannes Christiansen Smidt i Søndergade, men flyttede samme år med denne til Møllegade. I 1775 blev Peder Pedersens hustru slået ihjel af lynet, da hun var ude for at malke en lejet ko. Han havde i mellemtiden fået en ny mester, Daniel Pibemager, som måtte udlægge udgifterne til begravelsen. Efter nogle år indgik Peder Pedersen nyt giftermål. Han døde i 1809, hvor hans gård blev solgt for 300 rigsdaler, mens der kun skyldtes 80 rigsdaler i den.

Jørgen Jørgensen kom i lære hos Daniel Rasmussen Smidt i Søndergade i 1766 og blev svend i 1773. Han døde som 55-årig i 1805 og efterlod sig sammenlignet med Peder Pedersen et ganske pænt indbo, men havde til gengæld en stor gæld i huset.

Det var ikke almindeligt, at håndværkssvende havde mulighed for at gifte sig, hvilket man kan overbevise sig om ved at se i folketællingerne fra 1787 og 1801. Når disse to svende giftede sig, kan det både tages som udtryk for pibemagerens velstand og det modsatte. På den ene side har det altså efter en årrække som svend været muligt at stifte familie, på den anden side har der åbenbart ikke været basis for at etablere sig som selvstændig.

Daniel Pibemager døde i 1786, og den 25-årige søn, Rasmus Danielsen, og enken fortsatte virksomheden. Sønnen overtog først forretningen, da moderen var 60 år. Hans hustru havde været så uheldig, mens hun tjente i Stege, at have forsyndet sig imod det 6. bud, hvilket hun skulle stå til regnskab for i Stubbekøbing ved betaling af »lejemålsbøde«. Ægtemanden Rasmus Danielsen tilbød 2 rigsdaler og de 8 stokkemænd accepterede beløbets størrelse. Egentlig skulle konen også have været straffet korporligt og være indsat på vand og brød, men det slap hun for. I 1799 blev pibemageriet overladt til en ny mester, som imidlertid snart måtte give op. I 1802 var det endelig slut med pibemageriet i Søndergade.

Tredje og sidste generation i Møllegade var Johannes Christiansens søn Adam, der var født 1757. Han var også involveret i en overtrædelse af det 6. bud, hvilket faderen dog reddede ham ud af ved at betale bøden på 12 rigsdaler.

Johannes Christiansen Smidt døde i 1798, men på grund af arvespørgsmål kunne sønnen ikke overtage virksomheden. Et stort lager af brændte og ubrændte piber stod tilbage. Pibemagergården i Møllegade endte med at blive solgt til Morten Rasmussen i Maglebrænde, men unddraget salget var inventar til pibefremstilling. Man kan dog antage, at pibefremstillingen er ophørt i Stubbekøbing omkring dette tidspunkt.

Endnu engang var det dog ikke forhold i købstaden, men i hovedstaden, der var afgørende for ændringen. I kommercekollegiet var man ved at fortryde, at man i sin tid, i 1768, havde fastsat en importtold på ikke mindre end 24%. Den høje værditold havde forårsaget, at kun en mindre del af de importerede piber var blevet fortoldet. Et andet forhold, der efterhånden betød en del for kridtpibesalget, var de dyrere, men langt mere solide merskumspibers fremkomst. Merskumspibernes fabrikation hører dog ikke med i pibefabrikationens historie i Stubbekøbing.

Kildematerialet til nærværende artikel er i alt væsentligt hentet fra:

Anders Monrad Møllers bog »Pibemagerne i Stubbekøbing - et mikrostudie i dansk 1700-tals historie«, forlaget Falcon 1985.

C. Nyrop: Danmarks Kridspibefabrikation. En industrihistorisk Studie. København 1881

The Archaeology of the Clay Pipe Tobacco Pipe.

XIV The Development of the Clay Tobacco Pipe Kiln in the British Isles Alan Peacey. BAR British Series 246 1996.

En mors beretning

Når man sidder og studerer kirkebøgerne fra 1800-tallet - enten de kopier, vi har stående på Lokalthistorisk Arkiv eller på www.arkivalieronline.dk - kan man ikke undgå at lægge mærke til hvor mange børn, der dør.

Umiddelbart tænker man - ja, men de fik jo også mange børn, de var lidt vant til det. Ellers ville det jo ikke være til at bære. Men så finder man en lille notesbog med en mors beretning om sine syge børn, der dør. Og det er næsten ikke til at bære.

I året 1882 gav Gud os en lille pige, som vi lod kalde Mariane. Hun var så lille fra fødslen af og blev også ved at være lille, men når hun var rask, var hun så fyldig og frisk af udseende, hun var ej heller sygelig. Men fordi hun var lille, var hun lidt tilbage med enkelte dele frem for andre børn i hendes alder, hun fik f.eks. ingen tænder, før hun var 1 ½ år og fik endda først en kindtand.

Da hun var tre år fik hun tillige med de andre børn kighoste, hvilken var så streng, at den ikke ophørte, førend efter 5-6 måneders forløb. Hun var dengang så medtaget, så vi havde næppe ventet, at hun havde gået det igennem, det var jo i vinteren. Men i sommerens og efterårets løb blev hun så rask, ja hun var rigtig vokset både i legemlig og i åndelig henseende og vi glædede os meget over hendes store fremgang. Vi havde jo atter i året 1884 fået en lille dreng, som vi lod kalde Søren og i 1885 en lille pige som fik navnet Marie.

I december, d. 9. i 1885, blev de alle angrebne af skarlagensfeber og halssyge. Marius havde den i mild grad, men Peter og Marianne var meget syge straks. Søren var ikke rask i nogen dage, men ikke anderledes end han kunne lege og spise og lægen sagde, at han havde feberen, men han ville gå let hen over det.

Men så var det fredag den 18. december, der synes vi han havde det dårligere. Han vilde knap lege og det lød som om han havde en del slim i halsen. Da lægen kom om aftenen, bad vi ham se ned i hans hals. Det

gjorde han, og så, og hans svar var således: ”Ja, han haver meget slim i halsen, men synes De, det skulle blive så slemt, at han ikke skulle kunne få luft, så kan De give ham noget til at kaste op på.” Men han sov det meste af natten, men nok lidt uroligt. Tidligt om morgenen synes jeg nok det var dårligt med ham, og da lægen kom kl. 10 erklærede han, at han ikke kunne leve til aften Han slap også kl. 4 om eftermiddagen d. 19. december 1885.

Peter var dengang lidt i bedring, men Mariane var endnu meget syg., men vi synes dog fra da Søren døde, til han blev begravet den 23. december, at hun var lidt bedre, om end det kun var ubetydeligt. Hævelsen i halsen var svunden i den ene side, men ved den højre side måtte vi lægge varm grød på, fordi det skulle trække til for at der kunne skæres hul. Det var vi jo meget ængstelige for, men tænkte dog ikke på alvorlige følger.

Det blev så, at hun skulle skæres juledag og det gik jo hurtigt og vistnok uden videre smerte for hende og bagefter faldt hun i søvn og sov længe og roligt. Men hvad måtte vi se, da hun vågnede – en navnløs forfærdelse, sorg og smerte greb os, da vi opdagede, at det kære barn var lam fra hoved til fod i den venstre side; I førstningen kunne hun bevæge det lidt, men det tog jo mere til. I de første dage efter hun var blevet skåret talte hun dog med os, når vi spurgte hende, men så svarede hun os slet ikke i 4 dage, hvor meget vi end spurgte hende. Men d. 3. januar, da svarede hun ja og nej flere gange når vi spurgte hende og hun tog også sin lillesøster Marie om halsen, som jeg sad ved sengen med. Men fra den dag sagde hun ikke mere og blev mere sløv og afkræftet. Det var så tungt, at med det samme lamheden indtrådte, kunne hun ikke bevæge læberne eller få tænderne mere fra hinanden end man kunne stikke skaftet fra en ske derned når hun skulle have noget, hvilket hun kunne være flydende ting. Det måtte næsten kastes ind i munden på hende, men hun fik hvad hun behøvede.

I den sidste uge hun levede, lå hun meget i sløvhedstilstand; hun sov i to dage og to nætter i træk, uden når jeg gav hende noget at drikke. I de sidste 2-3 dage hun levede kunne lægen næsten ikke finde noget puls, hvor i mod hendes hjerte slog så højt, så man let kunne høre det.

Den sidste nat kunne hun kun lækkes med vand og den sidste dag fra klokken 2-3 kunne hun vist ikke synke noget og lå hele tiden med luk-

kede øjne. Hun havde flere gange sådan en underlig gaben, som vistnok var noget krampagtig. Klokkeren 6 ¼ indfandt sig dødsstunden og da klokken slog 7 havde hun udstredt – det var den 9. januar 1886.

Optegnet af hendes moder.

Der er så stille og så tyst
I himlen og på jord
Vær også stille i mit bryst,
Du flygtning, som der bor.

Havnefoged P. H. Bille

Redigeret af Karin Suhr Rasmussen

Peter Hjalmar Bille var havnefoged i Stubbekøbing i 21 år, fra 1944 til 1965. Stubbekøbing Avis bragte et interview med ham i 1965, da han tog sin afsked som 83-årig, og Lolland-Falsters Folketidende besøgte ham, da han i 1972 blev 90 år. De to artikler danner grundlaget for følgende lille artikel om en af Stubbekøbings markante borgere

I 1965 fortæller Bille: ”Jeg er født på Bogø (i 1882) og jeg er af gammel skipperslæggt. Min far sejlede på Island og Grønland, og det var ikke i store komfortable både, nej det var skibe, små skibe, på omkring 50 tons, det var strenge tider. Hjemme var vi 5 børn, men foruden, at far sejlede, havde vi landbrug, som min moder og mine søstre måtte passe. Jeg var eneste dreng, og søen sad i mig, jeg ville sejle. Da jeg var 16 år, fik jeg lov at sejle. Det var en skønnert, der var mit første skib, det hed Ydun, og vi sejlede på Nordsøen og Østersøen. Det var hårdt, men jeg ville, og jeg holdt ud. Jeg var på det samme skib fra jeg var dreng til matros.”

I 1901 aftjente P.H. Bille sin værnepligt som marinesoldat på krydserskonnerten ”Valkyrien”, hvor han var med ved de vestindiske øer, hvor man frygtede uroligheder.

P. H. Bille fortæller i 1972: ”Mens vi lå ved de vestindiske øer med ”Valkyrien” skete der et frygteligt vulkanudbrud på øen Martinique.

40.000 mennesker omkom, men det lykkedes os 300 mand på "Valkyrien" at redde 1200 menneskeliv sammen med to franske orlogsfartøjer. Ja, den slags kan man huske."

Efter tiden i marinen sejlede P.H. Bille på langfart til Amerika og Afrika og læste til styrmand på Bogø Navigationsskole, hvorefter han i en længere årrække sejlede som styrmand på forskellige dampskibe, der i disse år fortrængte sejskibene.

I en periode sejlede han som 2. styrmand for C.K.Hansens rederi, hvor A.P.Møller var befragter, og da A.P.Møller oprettede sit eget rederi, blev Bille ansat der som 1. styrmand.

Han fortæller i 1965: "Det er ikke sikkert, at jeg i dag havde været havnefoged i Stubbekøbing i 21 år, hvis det ikke var på grund af et lønspørgsmål på bare 5 kr. Jeg ville have disse 5 kr. mere om måneden. Det kunne jeg også godt få efter et længere tovtrækkeri, men mine kammerater måtte ikke få det at vide, så forlod jeg rederiet.

Senere har jeg truffet A.P. Møller. Det var her i Stubbekøbing, han var her med sin lystyacht. Han sagde, jeg synes, jeg kender dem. - Ja, svarede jeg, kan de erindre, at det var 5 kroner, vi sidst skændtes om? - Åh, så er det jo Bille.

A.P.Møllers far kendte jeg også godt. Vi traf engang hinanden ude på broen, vi var begge på vej til England. Han var ude at trække frisk luft, det kneb med at sove. Han fortalte om sit ophold på Bogø, på Navigationsskolen. Der havde bl.a. været bal i forsamlingshuset, hvor han havde danset med en ung pige, der hed Karen, om jeg kendte hende. Efternavnet kunne han ikke erindre. Langt om længe fandt vi ud af, at det var min moder, der den gang var en ung pige, han havde danset med."

Efter P.H. Bille i 1916 forlod A.P. Møller kom han til Stubbekøbing og blev kaptajn på S/S "Stubbekøbing", der sejlede to gange dagligt med passagerer mellem Stubbekøbing og Masnedsund havn indtil Storstrømsbroen åbnede i 1937, hvor ruten blev nedlagt. Bille blev i stedet skibsfører på ruten, der sejlede i trekant mellem Stubbekøbing, Hårbølle og Grønsund. Denne rute blev nedlagt i 1943, da dæmningen mellem Bogø og Møn var færdig, og Præstø Amt overtog færgedriften

mellem Stubbekøbing og Bogø, men i mellemtiden var Bille blevet havnefoged i Stubbekøbing.

Han fortæller: ”Jeg var gift og havde 2 børn, så da man sidst i 1930erne tilbød mig jobbet som havnefoged i Stubbekøbing havn, slog jeg straks til. Med til stillingen hørte også posten som lods og som repræsentant for Svitzers bjærgningsselskab.

På spørgsmålet om hvilke dramatiske situationer han havde oplevet på havet, svarer havnefoged Bille i 1972: ”Bølgerne har ofte gået højt, men jeg har aldrig været i fare for at forlise. Men alligevel har livet jo givet nogle lussinger, man ikke glemmer. For et par år siden mistede jeg min kone, som jeg havde været gift med i et par menneskealdre, og sidste år blev min søn, direktør Torben Bille, og hans kone dræbt ved den frygtelige flyvekatastrofe ved Dubai, da de var på vej hjem fra ferie på Ceylon. Det er endnu ikke gået helt op for mig. Selv ”døde” jeg tre-fire dage af chokket, jeg husker intet om de efterfølgende fire dage, men ukrudt forgår åbenbart ikke så let. Heldigvis får jeg ofte besøg af min datter Grethe, der er gift med konstruktør Otte Holm, Stubbekøbing.

Havnefogden blev også spurgt om arbejdet under besættelsen i 1940-1945.

”Jeg passede mit arbejde og tyskerne havde åbenbart en vis respekt for mig og min stilling. De gjorde i hvert fald, som jeg sagde, de skulle. Det kom ikke til episoder. Tyskerne har jo trods alt altid været et autoritetstro folk, og på Stubbekøbing havn var jeg autoriteten.”

90-årige Bille havde i 1972 også en mening om de store supertankere: ”De er vel nødvendige i dag, men tænk, hvis en sådan tanker forliser i for eksempel Storebælt. Det ville være en forureningskatastrofe for danske farvande og kyster i mange år frem i tiden, når de enorme mængder olie og brændstof flyder ud i vandet. Alt fiskeri vil blive slået ihjel, og se nu bare på Østersøen, hvor de omliggende lande fra Rusland og til Danmark er ved at gøre Østersøen til et ”dødt hav”. Der må gøres noget aldeles effektivt med de samme, men det er vel stadig pengene, der spiller ind, så det mere bliver til ord end til handling. Heldigvis er der bestræbelser i gang for at standse svineriet, men jeg er skeptisk. De

store industrier, som sender deres giftstof ud, skal jo også leve. Der må rensningsanlæg eller andre midler til, men – ja, pengene.

Jeg har haft mange jern i ilden og telefonen har glødet dag og nat. Nu klarer havneassistent Rupert Jørgensen på bedste måde arbejdet på havnen, hvis budget ikke mere kunne klare en havnefogedgage. Nu er det på tide jeg takker af, medens mit helbred er i orden, nu vil jeg have nogle år uden telefon, kontor og tidligt op, ikke at jeg ikke kan lide at komme op, det kan jeg skam, men nu bestemmer jeg selv hvornår. Nu tror jeg nok, jeg vil tage mig tid til at leve.”

Kilder: Lolland-Falsters folketidende

Havnepenge

En gang i 2008 fik vi et brev med et par postkort med motiver fra Stubbekøbing. I brevet fortalte giveren, at han midt i 1950'erne havde sejlet rundt i det sydfynske øhav i en juniorbåd. De skulle jo skrive hjem til familien, så de var orienteret om, hvor de befandt sig, og fandt så i Stubbekøbing et "tilbud" på gamle postkort og købte en stak. (De har åbenbart også været et smut ind i Grønsund).

Han fortæller om sin erindring fra Stubbekøbing: Om eftermiddagen, da vi kom til Stubbekøbing, sad vi i båden, nød solen og slappede af. Så blev vi prajet af havnefogeden i uniform med kasket og det hele. Vi skulle betale havnepenge. Det var åbenbart en alvorlig historie. Vi skulle oplyse bådens navn, hjemmehavn, sidst anløbne havn, skipperens navn og adresse, besætningens navn og hjemsted, størrelse og bruttoregistertons (båden havde en vægt på 1 ton) o.s.v. Der blev så taget tabeller frem og lavet udregninger. Vi ventede spændt på resultatet, havde vi nu penge nok eller måtte vi sejle hjem til Svanemøllen.

Spændingen blev udløst: 50 øre i havnepenge!

Et af postkortene med motiv fra Havnen i Stubbekøbing

Erindringer fortalt ved arkivbesøg

Lokalhistorisk Arkiv har modtaget en indlevering fra Henning Schmidt, hvis farfar var brandinspektør i Stubbekøbing i en menneskealder. Det var dengang brandstationen lå i Havnegade og var en del af rådhusbygningen.

Mellem brandstationen og selve rådhuset lå politistationen med arresten.

I forbindelse med afleveringen fortalte Henning følgende:

Bagved brandstationen var der en indhegning med et højt hegn omkring og overdækket af trådnet. Her gik de indsatte i arresten gårdtur. Man kunne se derind fra brandstationen gennem et vindue ind mod trådgården. Det var malet til, men nysgerrige havde skrabet et lille hjørne fri. Vi fik stryg af farfar, hvis han så, at vi kiggede derind.

Brandmænd med brandbil opstillet foran brandstationen i Havnegade. Stående forrest til venstre brandinspektør Ejner Schmidt, ved rattet Aksel Svensson. Billedet er fra ca. 1930 og altså 20 år ældre end Henning Schmidts erindring, Indgangen til politistation og arrest er gennem den bageste bue.

Farfar havde sadelmagerværksted skråt over for brandstationen. Der hørte en lille lejlighed til værkstedet. Jeg har selv boet der et par år, og det var ikke særlig sjovt. Der var ikke nogen kloak fra køkkenvasken, så man måtte ud og tømme spanden flere gange om dagen. Der var heller ikke noget toilet, der var gammeldags lokum over gården, som også gæsterne fra Nielsens Minde brugte. Der gik man ikke gerne over om aftenen eller om natten.

Havnegade med værtshuset Nielsens Minde og længst til højre i bygningen sadelmagerværkstedet med lejlighed.

En indlevering til Lokalhistorisk Arkiv kan indeholde mange forskellige ting, bl.a. også breve. I år har vi bl.a. fået følgende brev, som giver et indtryk af, hvordan det har været at måtte forlade familien og tage en uddannelse i København i slutningen af 1800-tallet. Desværre fremgår det ikke, hvor lang tid det tog at blive jordemoder.

Kjære Lille Lauritz!

Du kan vel sagtens ikke begribe hvorfor jeg ikke har skrevet til dig, men jeg har ikke haft tid, jeg er på fødegangen, og der er aldrig et ledigt øjeblik, den ene patient kommer efter den anden, nu har jeg været på gangen i 4 døgn og kun sovet 10 timer, så den er lige hård nok, jeg tænker at inden jeg kommer hjem, har jeg tabt alt det tykke og fede, nu har jeg fået en "forretning" og den kan gjerne vare længe, der er ikke spor af gang i den, og inden hun har født og er kommen på barselsgangen, kommer jeg ikke i seng. Du skal have tak for tøjet og kagen, den har jeg levet på siden jeg fik den, jeg er så overtræt så jeg ingen appetit har, så jeg har været meget glad for den. Du kan tænke dig, forleden dag fik jeg en kasse sendende fra fruene i Fredericia, og da jeg fik den brækket op, indeholdt den 6 glas syltetøj og 1 flaske hindbærsaft, så du kan tro jeg smuser mig. Onkel Spangenberg og Tante var inde at besøge mig i mandags eftermiddag, men jeg fik kun lige sagt goddag til dem, for der var 2 fødsler på gangen, og dem skulle jeg overvære for at se på fødselens gang. Jeg er inviteret derud på søndag aften, men det er et spørgsmål om jeg kommer.

Jeg er rask og alt går som sædvanlig, skriv snart og lad mig vide, hvorledes I har det, jeg er så glad for hver dag, der går. Hvordan forholdt det sig så med "Pollux"? Lad mig det vide, og lad mig vide, når den kommer til Kjøbenhavn.

Hils dem alle både store og små og du selv være hilset mange gange fra din Josephine.

I hast.

Brevet på side 54 må være skrevet i 1898. I 1897 fik Josephine sit fjerde barn, og der er ingen titel ved moderens navn i kirkebogen, men 1899, hvor det sidste barn bliver født, står moderen opført som jordemoder. På det tidspunkt bor familien i Stubbekøbing, men i folketællingen 1901 har hun fået stilling som distriktsjordemoder i Gundslev og familien bor i jordemoderboligen der. Josephine dør i 1902 på Sygehuset i Nykøbing. F

Luthersk Missionsforening

Af Henning Ehlers Olsen og Karin Suhr Rasmussen

I det første årsskrift - det fra 1983 - er der en lille artikel om pinsemøderne i Sønder Kirkeby, og i årsskriftet fra 1997 er der en anden lille artikel med afskrift af et gavebrev til oprettelse af et Falstersk låne- og læsebibliotek. Begge artikler giver indtryk af en videbegærlig og diskussionslysten befolkning. At der ud af disse møder også opstod en levedygtig forening som Luthersk Missionsforening fremgår af følgende artikel, som bl.a. bygger på optegnelser i lektor Henning Ehlers Olsens slægtsbog, som vi fik præsenteret på Lokalhistorisk Arkiv, og som vi har fået lov at kopiere fra.

Valgmenighedspræst, tidligere højskoleforstander M. P. Schmidt, Nørre Ørslev, fortæller i sin bog "Falsterske Livsbilleder" bl.a. om "De gudelige forsamlinger i Sønder Kirkeby", og han konkluderer et sted: "Men i de tider for 70 år siden (i 1870erne), som her er omtalt, var Sønder Kirkeby et åndeligt midtpunkt, hvor lyset havde samlet sig og skinnede med noget af en stjernes glans. Her har Indre Missions, Luthersk Missionsforenings og den grundtvigske retnings vugge stået på Falster".

Når man gerne vil have mange folk i tale, er det vigtig, at der findes et sted, et lokale, der kan rumme en større forsamling, og i Sønder Kirkeby var der et sådant sted, nemlig Blocks lokale. Det var en af grundene til, at det blev Sønder Kirkeby, der i den grad blev mødested for store møder, en anden grund var, at der netop i det område var flere unge, der havde været på højskole og dermed havde fået inspiration fra højskolemiljøet, og yderligere havde man i Sønder Kirkeby i 1863 fået en ny lærer P.M. Jørgensen, der i sit forrige embede havde fået kontakt til Indre Mission. P.M. Jørgensen begyndte at samle folk til søndagsmøder i skolen og havde i begyndelsen stor tilslutning. Efterhånden ebbede det ud, men han fik kontakt til to yngre missionærer, som holdt flere møder i byen og fik en del tilhængere.

I 1868 kom en ny missionær til Sønder Kirkeby, bornholmeren Kristian Møller. Kristian Møller var oprindeligt smed, men var blevet vakt af en præst ved navn Tranberg, som uddannede ham til lægprædikant. De to blev dog hurtigt uenige om den kirkelige retning, og Kristian Møller forlod Bornholm og kom som sagt i 1868 til Sønder Kirkeby, hvor han holdt møder i Blocks lokale, hvor folk fra et større område samledes for at høre ham.

Henning Ehlers Olsen skriver: Trods tilstrømningen til Chr. Møllers møder begyndte det småt for Luthersk Missionsforening. I maj 1870 skriver Chr. Møller bl.a.: ”Her på Falster synes jeg allermost at mærke, at det sløves her mellem hver gang og må stadig oplives igen”.

Luthersk Mission havde søndagsskole i Sønder Kirkeby fra 1875, og da morfar som 6-årig flyttede til byen ca. 2 år senere, har han nok været med næsten fra starten. Også min farmor (født 1877 i Sdr. Ørslev) nævner i et af sine breve, at hun har gået i søndagsskole her hos Bodil Stine, morfars mor.

Et missionshus blev indviet i 1881, hvortil man kom fra de omliggende byer. Men da tilslutningen faldt, bl.a. fordi man begyndte at mødes i hjemmene, f.eks. i Ulslev og lidt senere i Nykøbing, blev huset i Sønder Kirkeby solgt igen i 1894. Fra 1885 har Luthersk Missionsforening haft missionshus i Nykøbing F.

I slægtsbogen er der også erindringer skrevet af Henning Ehlers Olsens morfar, der bl.a. fortæller: »Der var lidt religiøst over mine forældre. Jeg husker som barn, at der blev holdt møder hos dem, grundtviske, men Gud ville det anderledes. Jeg var vel 6 år, da de handlede ejendom og kom til at bo i Sdr. Kirkeby. Der var en kristen kvinde, som hed Kirsten Gammel, som fik travlt med at tale med dem om det vigtigste, og som Gud brugte til at få dem på andre tanker. Det var vel sidst i halvfjerdserne, at der blev begyndt med en søndagsskole og bygget missionshus, og Fader fik virksomhed der i en del år og vi børn måtte så med i søndagsskole, som jo ikke altid var så let for os, når vore skolekammerater stod der i byen og sagde til os, at vi hørte Jesus til.

Den gang var der modstand mod de hellige, også fra præsternes side. De kristne blev kaldt »Møllerianere« efter Møller«.

Også hans mormoders familie blev tilsluttet missionsvirksomheden. Hun hed Karen Stine og var datter af brøndgraver og stenhugger Hans Larsen, der bl.a. bilede møllesten, og som tilhuggede den sten Idestrup sogn bidrog med, da Christiansborg Slot blev bygget i 1907, og alle sogne leverede en sten til fundamentet.

Ane Magdalene og Hans Larsens hus ved Ulslev Strand

Mormoderen fortæller, at hendes far holdt søndagsskole i Ulslev, i et hus ved siden af smedien, hvor Ane Rasmussen i sit hus havde en sal, der blev brugt til møder. »Han blev egentlig for gammel til det, og det blev ikke bedre af, at han ikke kunne synge for«.

I jubilæumsskriftet Luthersk Missionsforening 1868-1918 fortælles, at Sdr. Kirkeby i en årrække var centrum for virksomheden. Det var som sagt her man havde påbegyndt søndagsskole og i 1881 bygget Missionshus, hvor søndagsmøderne og søndagsskolen blev holdt. Det var her man samledes fra de omliggende byer, Horreby, Bregninge, Karleby, Ulslev m.fl.

Man fulgte eksemplet fra andre egne af landet, hvor foreningen havde fået fodfæste, og sluttede sig sammen som en forening eller afdeling af Luthersk Missionsforening med det formål at bidrage, hvor man kunne til udbredelse af Kristi Evangelium. Man valgte en bestyrelse til

at ordne møder og kalde prædikanter, og man bidrog med pengegaver, efter hvad enhver havde evne til.

Som tiden gik, viste det sig imidlertid, at man havde taget fejl. da man mente, at Sdr. Kirkeby var det rette sted at bygge et missionshus, der skulle være samlingssted for vennerne. Det havde en uheldig beliggenhed, idet der aldrig i Sdr. Kirkeby blev den frugt af virksomheden, som man fra først af havde haft grund til at tro, og da vennerne i Horreby, Ulslev og Bregninge begyndte at samles hver på sit sted, besluttede man i 1894 at sælge huset, hvilket også lykkedes.

I Ulslev var det særlig smedemester Ørting, der stod for missionsvirksomheden »Hos en gårdmand, hvis husholderske (Ane Rasmussen) var en kristen, afholdtes mange møder. Inden han døde, sørgede han for, at husholdersken fik til sit livsophold efter hans død, idet hun foruden en årlig pengeydelse fik et stykke jord, hvor der i 1892 opførtes et hus, hvori et lokale blev indrettet til møder og søndagsskole, og siden har alle møder været afholdt der«, og beskrivelsen slutter: »Endskønt Ulslev med befolkningens tagen afstand, og venners død og fraflytning, tegner til at få en sørgelig lighed med Sdr. Kirkeby, så er endnu anførte lokale der, og derfor heller ikke virksomheden helt opgivet«. Efterhånden ebbede interessen for de gudelige vækkelser i Sdr. Kirkeby ud, og de, der holdt ved, blev en del af Luthersk Missionsforening i Nykøbing F, hvor der man siden 1884 har haft missionshus.

I dag holder Luthersk Mission møder og gudstjenester 110 steder i Danmark, både i missionshuse, private hjem og frimenigheder. I Henning Ehlers Olsens familie har den kristendomsforkyndelse, som begyndte i Sdr. Kirkeby i 1868, bevirket, at alle familiens slægtsled til nu, i seks generationer, har været aktive kristne. Ikke mere alene i Luthersk Mission og slet ikke på Falster, men spredt ud over landet, for alles vedkommende på kirkens »højrefløj«.

Et synligt bevis på Luthersk Missionsforenings virke i dag er Stubbekøbing Efterskole, der drives af Luthersk Mission, og hvor der er plads til 50 elever. I 2009 udvidede skolen med en ny bygning, og i

januar i år købte skolen det gamle sygehus på Hans Egedesvej, hvor der vil blive plads til 20 unge, der følger en af skolens uddannelser.

Stubbekøbing sygehus, der er opført i 1914, har i årenes løb været alment sygehus, tuberkulosehospital, hjem for kronisk syge og senest i en årrække en del af Stubbekøbing Plejehjem. Nu bliver det en del af Stubbekøbing Efterskole.

Kilder: M.P. Schmidt: Falsterske livsbilleder
Henning Ehlers Olsens slægtsbog
Stubbekøbing Efterskoles hjemmeside

Min barndoms sommerparadis

Af Hjalmar Ibsen

Generalkonsul Hjalmar Ibsen udgav i 1992 bogen »Op og ned under fem monarker« med sine erindringer, hvor der også er et par kapitler med erindringer fra sommerferierne i Hesnæs hos onklen havnefoged Verner Lybecker, der havde været gift med Hjalmar Ibsens afdøde faster, Alma. En anden faster, Gerda, blev husbestyrerinde hos havnefogeden og hans tre døtre. Det er i denne familie Hjalmar Ibsen i ti år tilbringer sine sommerferier.

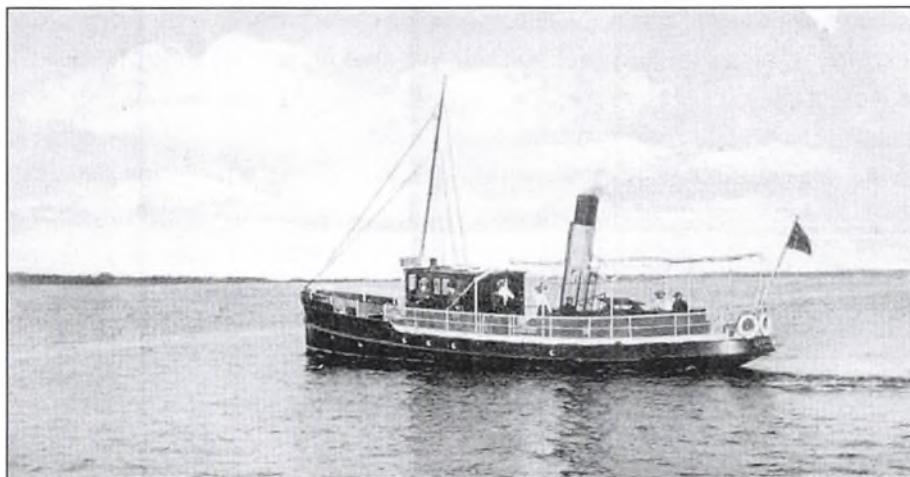
Da jeg var på min første ferie i Hesnæs som seksårig, lovede min onkel og tante at jeg måtte komme igen den næste sommer, og det løfte holdt de trofast og gik langt videre. De inviterede mig 10 år i træk, og jeg tilbragte således alle mine barndoms sommerferier i det dejlige Hesnæs. De forløb i store træk på samme måde med små variationer, og naturligvis med den forskel, at mine kusiner og jeg selv efterhånden blev ældre og udviklede os både legemligt og åndeligt, og derfor fik vi større dybde og indhold i vore samtaler og oplevelser og hele samvær. Alle disse ferier står i mine erindringer som en skøn buket, og jeg vil derfor behandle dem under ét i det følgende kapitel, som jeg uden at bruge for store ord kalder ”min barndoms sommerparadis”.

Fiskeriforpagteren (eller hans bror kornhandler Andersen) på vej til Horbelev

De første somre, når jeg kom alene, kørte jeg derned med toget på en gratis feriebillet til Nykøbing F. og derefter med en lille privatbane til Horbelev, hvor jeg blev hentet af min gamle legekammerat Carl og et par af mine kusiner. De kom i fiskeriforpagterens jumble, der forspændt med en lille sindig hest, kørte os det lille stykke af landevejen og gennem skoven til Hesnæs ude ved Østersøen.

Da jeg var blevet ældre, tog jeg med skib til Stubbekøbing. DFDS havde dengang rutebåde fra Kvæsthusbroen til næsten alle provinshavne. Til Stubbekøbing afgik en lille damper "Grønsund" ved 6-7 tiden om morgenen. En dæksplads kostede 2 kr. og for cyklen og bagagen betalte man en bagatel. På dækket kunne der være lidt koldt, når det blæste, men så kunne man gå ind og stå på risten over maskinrummet, hvor der var dejligt varmt, men olielugten var kvalmende, og over den urolige Køge-bugt, hvor den lille damper gyngede en del, var der anløb til søsyge, så jeg atter måtte gå ud i blæsevejret og den friske luft.

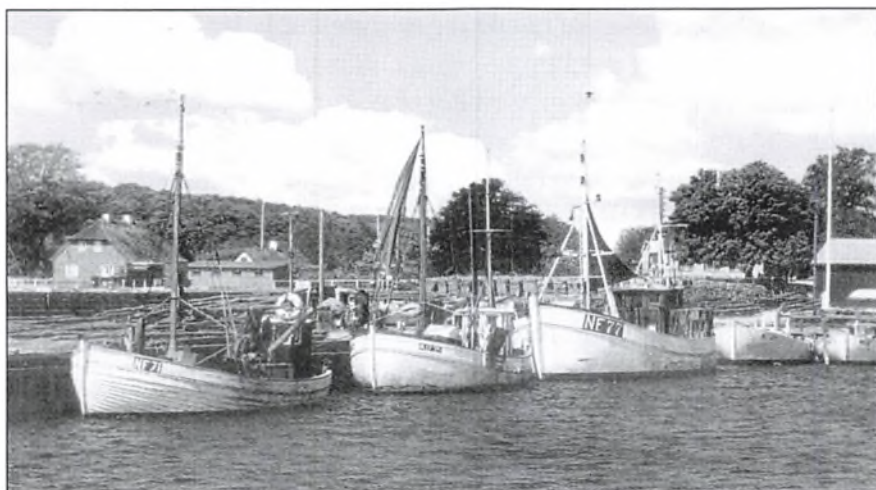

Færgen Grønsund, der sejlede i rutefart mellem Stubbekøbing og København

Vi nåede Stubbekøbing sidst på eftermiddagen, og så skulle jeg sidst på eftermiddagen, og så skulle jeg på min cykel og med min bagage i en stor papæske fra en tøjbutik spændt bagpå køre en halv snes kilometer til Hesnæs. Turen ad landevejen gennem de små hyggelige landsbyer og forbi den smukke palæagtige Næsgaard Landbrugsskole gik nemt nok, men når jeg kom til skoven, var det værre. Vejen var dengang altid fug-

tig og opkørt og opkørt af de tunge skovvogne, der transporterede store kævler, og med sine dybe hjulspor var den ufarbar for cykler. Der var kun en smal, smattet cykelsti ved siden af den dybe grøft, og dér skulle man balancere forsigtigt med tungen lige i munden. Det skete da også, at man gled og kom ned i grøften og fik en våd sok. (I dag er der asfalterede veje overalt i skoven).

Men omsider nåede jeg da frem, og blev altid hjerteligt modtaget af hele familien, somme tider også af Carl, der havde fået at vide, hvornår jeg var ventet, og var gået hen til Lybeckers for at være med i modtagelseskomiteen.

Hesnæs havn med havnefogedhuset til venstre i billedet

Mit sædvanlige værelse i østgavlen ved siden af onkels stod parat. De tre piger sov i et stort værelse i vestgavlen, og da vi var mindre og ikke havde fået snakket rigtigt færdigt, inden vi skulle sove, ville pigerne gerne have mig med ind på deres værelse og fortsætte snakken, for der var jo så meget at fortælle siden sidste sommer. Det var såmænd en højst uskyldig fornøjelse, men når tante Gerda kom for at sige godnat og så mig derinde, fik pigerne en opsang. Hun sagde aldrig noget til mig, men jeg forstod meningen og luskede slukøret ind til mig selv. Men ellers var der fred og idyl. Jeg vil prøve at beskrive de tre kusiner fra den tid, vi var blevet lidt større. De var alle kønne, intelligente og velopdragne og meget søde overfor mig.

Nancy, den ældste, var en blid, næsten morderlig type. Edith, den næste, var den livligste med øjne, der spillede af humør; hun havde en rap replik og altid en masse at fortælle. Magna, den yngste, som var omtrent på alder med mig, var mere fāmælt. Hun var ret høj som sin far, lysblond med store, stærke, grå øjne, smukke tænder og et blændende smil – når hun smilte – for hun var ikke så åben som Edith, snarere lidt reserveret og hemmelighedsfuld. Jeg kan bedst beskrive hende med et gammel-poetisk udtryk: Hun lignede en ”fager mø” – en rigtig ”dannekvinde”. Man vil måske spørge, om ikke jeg blev forelsket i en af de søde kusiner? I hvert fald ikke rigtigt. Vi havde et naturligt forholde til hinanden, kunne til tider endda drille hinanden lidt. Vi var vel nærmest som søstre og broder. Måske havde jeg en lille faible for Magda, den yngste, der var på alder med mig – og den kønneste. Jeg tror, der var det utilnærmelige, der tiltrak mig. Men det blev kun til et poetisk sværmeri. De havde alle tre lært at spille klaver., og de holdt meget af at synge. Hele sommeren sang vi i tide og utide og fik pløjet ” Danmarks Melodibog” igennem fra ende til anden.

De gik i en god skole, en lille privatskole, der hovedsagelig var oprettet af hensyn til skovriderens børn og suppleret med børn af andre familier, der blev regnet til det lille samfunds førende, deriblandt fiskeriforpagterens Carl, min legekammerat. Skolen havde et pensum omtrent som en mellemskole, og de lærte tysk og engelsk. Da vi var større, morede vi os med at forsøge at tale engelsk og havde også lidt kappestrid og harmløst drilleri om, hvad vi hver især kunne af gloser og udtryk. En dag begyndte jeg en sætning med: ”If I were you”, hvorefter de straks faldt over mig og råbte i munden på hinanden: ”Dit engelske kan vist ikke være meget bevendt, når du ikke engang ved, at det i første person ental hedder ”I was”. Lige i øjeblikket blev jeg lidt overrumplet og befippet og kunne ikke svare igen. Jeg synes bestemt, at jeg kunne huske det udtryk fra en stiløvelse, som vi havde terpet mange gange, men jeg kunne ikke føre noget bevis for min påstand. Der gik næsten et år, før end jeg den næste sommerferie kunne belære mine kusiner om, at man på engelsk anvender konjunktiv i en ønsketænkning som denne, og at mit udtryk fra i fjor altså havde været korrekt.

Om torsdagen havde postmanden "Familiejournalen" med; den kappedes vi om at få fingre i først, for vi fulgte en fortsat roman af Ingeborg Vollquartz og ventede altid spændt på fortsættelsen. Den handlede om nogle unge døtres tilværelse i en fornem, men fattig officersfamilie, deres længsler, ønsker og håb.

Om aftenen sad vi ofte i verandaen. Det var en lille træbygning, der var bygget til på husets forside; der var farvede glaser i begge sider og i indgangsdøren, og derfra kunne vi se alle, der gik aftentur på vejen. Der sad vi så og kommenterede deres påklædning og den måde, de gik på, og hvad der ellers kunne være af ejendommeligheder ved dem. Ikke mindst Edith havde sjove og træffende, men ikke altid lige elskværdige bemærkninger om dem.

Engang så vi en fin karet køre mod Horbelev. Det var skovriderens børn, der i deres stiveste puds skulle til bal på Ålholm slot ved Nysted. Det blev kommenteret med en vis respekt i stemmen, for selv om mine kusiner til hverdag omgikkes skovriderens børn naturligt som skolekammerater, kom de ikke som dem til bal hos en greve eller baron.

Var vejret godt, sad vi udenfor på bænken ved østgavlen, hvor vi havde en pragtfuld udsigt over himmel og hav. Der var sjældent mange skibe at se, de gik længere ude, men vi så på de drivende skyer, der ustandseligt ændrede form og dannede sære figurer og "landkort". Så morede vi os med at finde ud af, hvad figurene forestillede, og hvilke lande "landkortene" lignede mest.

Når det blev køligt, gik vi indenfor til klaveret og sang og spillede. Pigerne ville gerne have, at vinduerne stod åbne, for så kunne vi stadig nyde aftenluften, og de forbigående kunne høre sangen og musikken. Der var jo ingen radio dengang, og få havde grammofon, derfor kunne de fleste mennesker lide at høre musik. Da jeg var blevet lidt ældre og havde gjort fremskridt i min klaverundervisning kunne jeg spille megen god musik ret flydende, blandt andet hele Elverhøj-ouverturen, der pompøst sluttede med parafasen over nationalsangen. Så var der tale om en hel koncert for åbne vinduer, og det hændte, at de lyttende udenfor spontant klappede.

Inden vi gik til køjs, fik vi jordbær, kirsebær eller rødgrød alt efter årstiden, eller måske et stykke fin chokolade af den store dyre æske med

silkebånd, som entreprenøren, der havde reparations- og ombygningsarbejde på havnen, havde bragt med sig fra byen og galant afleverede til havnefogedens ”damer”, inden han gik ind på kontoret for at konferere med havnefogeden om arbejdet.

Der var ikke, hvad byboere kalder fornøjelser. Der kom et par mennesker til kaffe og chokolade ved fødselsdage, men ellers var der ikke megen selskabelighed, men man kedede sig aldrig. Et par gange i løbet af sommeren gik pigerne og jeg søndag eftermiddag gennem skoven og ad landevejen de 3-4 kilometer til Moseby Præstegård, hvor præsten havde indbudt til åbent hus. Han holdt en lille andagt og læste lidt op, og man sang et par salmer og sange, hvorefter der blev serveret te og kager i den dejlige have. Den var meget stor og velholdt, nærmest en park.. Præstegården var jo det fælles kulturcenter i de dage, og den stråttækte præstegårdsbygning med sine mange og store stuer så præcis ud, som de ofte er beskrevet i mange fortællinger fra landet. Jeg kunne godt lide disse søndageftermiddage. Jeg syntes, jeg blev ligesom åndeligt løftet ud over hverdagen.

Men én gang om året var der en større udendørs fest. Det var fugleskydningen, der fandt sted den 6. juli til minde om sejren ved Fredericia den 6. Juli 1849. Den blev afholdt ved Pomlenakke, det smukke udsigtspunkt nede ad kysten. Det blev der gjort en del ud af, og tante Gerda foreslog mig om formiddagen, at jeg skulle gå op og se på stadsen. Der var rejst en stor danse-estrate med flag, guirlander og kulørte lamper og et stort telt, hvor der skulle være fællesspisning for de voksne. Skytterne havde været i gang fra morgenstunden og havde allerede fået en del af de gode Nykøbing-øller inden for vesten, så da jeg ankom ved 10-tiden, var der liv og glade dage og trængsel om de små boder, hvor man kunne slå søm i en stor egetræsbjælke eller slå en lille tingest på hjul op i en høj stander, hvor det ringede, når man kom helt op til 100. Det kunne de næsten alle, for det var stærke folk, og de ville gerne vise, hvor stærke de var. Der var både bønder, fiskere og håndværkere og andet godtfolk fra Hesnæs og omliggende landsbyer og en livlig snakken i ægte falstringsk dialekt, der egentlig ikke er køn, men karakteristisk og morsom ved sit syngende tonefald og den måde, de behandler konso-

nanterne på ved en særlig nasallyd, der kommer langt bag fra svælg og næse. Den havde jeg en særlig evne til at efterligne, og da jeg kom hjem og ved middagsbordet genfortalte de samtalestumper, jeg havde opsnappet og imiterede den særlige dialekt, var hele familien ved at dåne af grin.

Onkel Lybecker var vel, hvad man kalder en alvormand, men så absolut ingen stivnakke, og han havde galant inviteret sin husholderske tante Gerda til fællesspisningen om aftenen, og vi børn fik en ekstra fin madpakke og penge til at købe en sodavand og kaffe for. Ved sekstiden gav vi os i samlet trop derop, og medens de voksne spiste i teltet, hvorfra der lød klirren af glas og andet service samt hurraråb efter de mange taler for kongen, flaget og skytterne, begyndte musikken at spille op til dans. Det var et rigtig spillemandsorkester; der var ikke klaver, men flere violiner, kontrabas, horn og fløjter. Vi syntes, det lød kønt og livligt. Jeg dansede ikke selv, men så på og lyttede og gjorde mine iagttagelser; mine kusiner, der havde gået til dans sammen med skovriderens børn, ville gerne danse, og når en ung, kæk bondeknøs eller fisker med hørgult hår og havblå øjne i det solbrændte ansigt kom hen og med et kejtet buk bød havnefogedens døtre op til dans, syntes jeg at kunne se, at de rødmede.

Musikerne var energiske og spillede til langt ud på aftenen og en del af natten med, mens jeg gik rundt om dansestraden og iagttog sceneriet. Det var fornøjeligt med alle de glade mennesker dansende under de grønne bøger "til gigers og fløjters klang" i den lune sommernat. Kom man lidt bort fra festpladsen, kunne man se flere par, der arm i arm sværmede i skoven, eller de gik helt ud til skrænten for at nyde udsigten over havet, hvor der allerede viste sig en lysning ude i kimmingen, der varslede om snarlig solopgang. Og bølgerne skyllede langsomt og regelmæssigt ind mod den hvide strand.

Da vi omsider kom hjem til Hesnæs og skulle i seng, var det blevet helt lyst.

Næste morgen sov vi lidt længere end normalt, det vil sige tante, de tre piger og jeg, for onkel var som det udprægede pligtmenneske oppe til sædvanlig tid. Hverdagen begyndte igen, men der var meget at fortælle fra festen, og ikke mindst mine kusiner levede længe på oplevelserne.

Jeg syntes, hver dag var en festdag; vi var kun kommet en uge ind i juli, og jeg havde endnu 4-5 uger tilbage af ferien.

Når jeg ikke var hjemme i havneboligen, var Carl min faste legekammerat. Mine kusiner sagde, at han klarede sig jævnt godt i den lille privatskole, han var nemlig fra naturens side en godt begavet dreng, men han var ikke interesseret i læsning. Hans hu stod til søen og fiskeriet, og han var allerede godt i gang med at forberede sig til sin fremtidsgerning. Han kunne manøvrere en båd, rigge den til med mast og sejl, og sejle den som en helbefaren. Ofte tog han mig med på en lang tur ud på Østersøen, for langt – efter min onkels mening. Så stod han inde på havnen med livet i hænderne og fulgte os spændt, og når vi omsider nåede velbeholden ind, fik vi en overhaling og en alvorlig formaning, ikke uden grund, for et uforudset vindstød kunne godt få sådan en bitte båd til at kæntré, og vi havde ikke redningsveste med; og selv om vi kunne svømme, var der grænser for, hvor længe vi kunne holde ud.

Selv om Carl havde sit pæne værelse i forældrenes villa, ville han helst være sammen med fiskerne i deres tarvelige kamre med senge med halm i stedet for madrasser, som tyenderum nu var efter den tids skik. Han havde såmænd også helst sovet derovre for at være solidarisk med dem og lytte til deres fagsprog. Eller han sad i træskure nede på havnen og bødede garn sammen med dem.

Han kunne naturligvis også selv ordne en åleline med kroge og madding og ville gerne lære mig det. Jeg forsøgte også efter bedste evne, men det var ikke rigtig noget for mig med mine sarte fingre. Men vi fangede da nogle ål eller rettere Carl gjorde det, men han lod altid som om, jeg havde haft andel deri, og når vi solgte fangsten, delte han altid fortjenerstenen med mig.

Jeg hjalp ham til gengæld med at køre brænde i hus og stable det. Familien brugte brænde til komfur og kakkelovne, og nogle store læs, som hans far havde købt i skoven, var smidt af udenfor på vejen og skulle med trillebør køres ind i brændeskuret og stables. Det var et temmelig hårdt, men morsomt arbejde at stable de lige lange, men ellers uens brændestykker og få stablerne rette og lige helt op til loftet i skuret. Vi kunne lide duften af det nyfældede træ og stemningen i det halvmørke skur, hvor kun et par solstriber trængte ind gennem døren og enkelte

sprækker i raftevæggene, og ikke mindst vore fortrolige samtaler under arbejdet, hvor alle mulige emner, der interesserede halvvoxne drenge, blev drøftet. Den djærve og robuste fiskerdreng og den spinkle københavnerdreng gik vældig godt i spænd, selv om de var vidt forskellige.

En morgen så vi, at der var kommet en stor, flot lystyacht, som lå fortøjet ved ydermolen, og vi måtte straks ud og se nærmere på den. Det var et kønt syn: et orgie af høje master, slanke linier, strålede blankpoleret mahogni, nypudsede messingbeslag og skinnede, hvid lak. Kokken var på dækket i hvid jakke, ternede bukser og høj kokkehue. Vi kom i snak med ham med den smule tysk, vi kunne, og han spurgte os, om det var muligt at købe mælk og fisk i havnen. Vi svarede, at der ikke var nogen butikker, men vi kunne godt hente noget mælk fra en af gårdene, og vi kunne også skaffe fisk. Vi havde en lille beholdning af ål i Carls hyttefad, og dem skulle vi se at få solgt.

Da vi havde hentet mælken, tog vi Carls robåd og sejlede tværs over havnebassinet for at undgå den lange spadseretur ud til ydermolen, men ved en for rask manøvre kom vi til at vælte spanden med mælk, og så måtte vi tilbage for at hente ny forsyning for vore egne penge, for vi regnede ikke med, at yachtsens ejer ville betale to gange, selv om han var millionær: for millionær – måske mangemillionær – måtte han jo være, når han ejede sådan et prægtigt skib. Da vi kom tilbage sad han på soldækket med familie og gæster, herrerne i flot sejlsporstøj, damerne i lyse smukke kjoler, og der blev serveret te af en hvidklædt steward. Vi fik afleveret varerne til kokken og blev så henvist til at afregne personligt med millionæren, der åbenbart var den eneste, der havde danske penge på sig. Han bød os et stykke sandkage fra tebordet; det skulle vel være drikkepenge.

Carl og jeg græd ikke over spildt mælk, men måtte konstatere, at vi ikke havde gjort nogen særlig god forretning, men vi havde på den anden side fået luftet vore sprogkundskaber og på nært hold set, hvordan rige folk tér sig på en lystyacht. Det var som et pust fra den store verden! Vi fik dengang 60 øre for pundet af ålene; det var den gængse pris. I dag koster ål vist ca. 70 kroner pundet; der er mere end 100 gange så meget, men det er jo også 75-80 år siden.

Hvis Carl ikke var i skuret hos fiskerne, satte jeg mig på en græsklædt skrænt udenfor. Der stod en jasminbusk – lidt umotiveret – men lige kønt. Den var fuld af hvide blomster fra midten af juli til ind i august. De duftede så vidunderligt dejligt, næsten berusende, og næsten gemt i græsset var der nogle bittesmå røde blomster. De var helt lukkede, når det var gråvej, men fuldt åbne, når solen skinnede. Jeg plukkede et par blomster og tog dem med hjem og viste dem til kusinerne, der kendte næsten alle vilde planter. Jeg ville gerne vide, hvad de hed, for jeg syntes, at de i al deres enkelhed var så bedårende. De sagde, at man kaldte dem ”grine til middag”.

På den skrænt kunne jeg godt lide at sidde og døse og halvdrømme, og det skete også, at jeg blev overvældet af solvarmen og den krydrede duft fra jasminen og faldt i en blidelig søvn, indtil Carl kom forbi og vækkede mig, for at vi sammen kunne gå ud på nye oplevelser.

Den 1. august 1914 mindes jeg tydeligt. Det var min fars fødselsdag, og han blev 50. Jeg ville egentlig gerne have været hjemme den dag, men det kunne ikke lade sig gøre, og jeg havde det jo også godt, hvor jeg var.

Det var den samme dag, den første verdenskrig brød ud. Jeg sad om formiddagen højt oppe i et af havens kirsebærtræer og plukkede bær til dagens middag. Vi skulle til forret have kirsebærssuppe, som vi alle godt kunne lide. Onkel kaldte det for ”spytssuppe”, for den blev kogt med stenene i kirsebærrene, og så sad vi ved middagen og spyttede stenene ud i den hule hånd. Pludselig lød der en voldsom eksplosion, som fik ruderne til at klirre; lyden kom langt ude fra Østersøen. Kort efter kom skovriderens børn sammen med nogle fætre fra København, der var på sommerferie, cyklende ned til havnen for at få at vide, om min onkel, der blev anset som sagkyndig vedrørende alt, hvad der foregik på søen, kendte noget til eksplosionen. Vi drenge mente, at der allerede var et søslag i gang ude på Østersøen, men onkel, der var mere nøgtern, mente blot det var en udlagt mine, der var eksploderet.

Jeg kom i snak med skovriderens søn og hans gæster. Det var nogle kønne, velopdragne drenge, den største på min alder, med en lidt affekteret overklasse-accent, men i øvrigt meget elskværdige. Vi begyndte at drøfte krigsbegivenhederne, og de havde allerede deres uforgribelige

mening om magtfordelingen mellem stormagterne og om krigens endelige udfald. De havde vel lyttet godt til de voksnes samtaler i dagene forinden og havde accepteret deres synspunkter.

Da emnet var uddebatteret, foreslog de, at vi skulle gå i vandet sammen oppe fra skovriderens private badebro, hvor der var dybt vand, så vi kunne springe ud på hovedet. Det, syntes jeg, lød spændende, og jeg kunne også godt tænke mig at se omgivelserne deroppe. Måske følte jeg mig også lidt smigret over så pludselig at være blevet optaget i deres klan. Vi cyklede alle derop og tilbragte nogle fornøjelige timer sammen.

Skovridergården i Hesnæs

Da jeg kom hjem, berettede jeg begejstret om mit besøg på skovridergården, hvor onkel og kusinerne sjældent kom, men det gjorde ikke indtryk på dem, i hvert fald ikke noget gunstigt indtryk. De forholdt sig tavse, og jeg fik hurtig fornemmelsen af, at det syntes de ikke om. Min onkel var en hædersmand af den gamle skole, dekoreret med dannebrogsmændenes hæderstegn, - tro mod Gud, konge og fædreland, korrekt og loyal over for overordnede, venlig og forstående over for underordnede. Han var af den opfattelse, at Vorherre havde sat os på den plads i tilværelsen, hvor vi hørte hjemme, og så skulle vi ikke bryde

ind i andre cirkler. Ung, som jeg var, og med mod på livet og med visse visioner for fremtiden, kunne jeg ikke uden videre slutte mig til onkels anskuelser, men jeg tav, og af hensyn til og respekt for min onkel, holdt jeg mig fra skovridergården og skovriderens børn, og jeg havde jo også nok i mine søde kusiner og min trofaste Carl.

Udsigt mod Hesnæs og skovriderens badebro

Krigsudbruddet gav naturligvis anledning til ængstelse. Hvad ville der ske? Ville tyskerne mon angribe Danmark som i 1864? Og vi var bekymret over, hvordan jeg skulle komme tilbage til København, hvor skolen snart skulle begynde. Men statsbanerne fik transporteret alle ferie børn rettidig hjem over sunde og bæltter, og jeg nåede hjem fra Stubbekøbing ad søvejen med damperen "Grønsund".

Efter 1914 kom jeg ikke mere på ferie i Hesnæs. Onkel var blevet pensioneret og måtte opgive embedsboligen, og Edith og Magna var fløjet fra reden. Edith var blevet gift med en gårdejer ved Eskilstrup, og Magna med en lods i Vejle, kun Nancy var ugift. Onkel flyttede med Nancy til et hus i Eskilstrup. Jeg har aldrig rigtig kunnet forstå, at onkel, der alle dage havde været søens mand, kunne finde sig til rette på sine gamle dage i en lille stationsby inde i landet langt fra havet, men det har vel været for også at være i nærheden af Edith.

Under anden verdenskrig, da jeg havde inviteret mine forældre på en ferie på Sortsø badehotel på Nordfalster, følte jeg en ubændig trang til at gense Hesnæs, og jeg lånte en cykel og kørte derned.

Jeg gik rundt til de kendte steder, der ikke havde ændret sig meget, og jeg fandt omsider Carl. Han sad godt 25 år efter på samme sted i redskabskuret og reparerede garn, som da jeg sidst så ham, og han havde ikke ændret sig væsentligt.

Han var blevet gift og havde voksne børn, der studerede, men han selv havde ikke ønsket nogen anden tilværelse. Jeg så ham ikke siden. Men Hesnæs og de skønne barndoms minder blev ved med at have en dragende magt over mit sind, og i mange år tog jeg ofte på bilture derned sammen med min familie for at gense de smukke steder og fortælle mine børn derom.

De mange oplevelser, jeg havde ude i den store verden i en modnere alder, flød ofte sammen, så det var vanskeligt at skille de enkelte episoder ud fra hinanden, men barndommens oplevelser stod klart for mig i hver detalje, og er stedse i min høje alder mine kæreste og lyseste minder, og mine slægtninge i Hesnæs og min trofaste legekammerat Carl har jeg bevaret i kærlig erindring.

Det var også til Østfalster, jeg søgte, da jeg i pensionsalderen købte gård og jord og som en con amore beskæftigelse gik i gang med en større sommerhusudstyknings og et ret omfattende husbyggeri, men det er – som Kipling sagde – en helt anden historie.

Kilder: Hjalmar Ibsens »Op og ned under fem monarker« udgivet på forlaget Borgen og efter aftale med forlaget, da det ikke er lykkedes at få kontakt til eventuelle arvinger.

Fra Arkivet

Karin Suhr Rasmussen

Vi har også i det forløbne år fået mange indleveringer, både hele kasser fulde og enkelte billeder, og begge dele er med til at belyse den lokale historie.

En af de meget spændende var en papkasse fra en efterkommer af A.C. Rasmussen, der grundlagde fabrikken i Bagergade, hvor der blev produceret landbrugsmaskiner. Papkassen indeholdt skøder, regnskaber, protokoller over deres produkter og meget andet, bl.a. små håndskrevne bøger med gåder, og en del materiale fra giverens farfar, A.C. Rasmussens sønnesøn Johs. Rasmussen, som nedsatte sig som skibsmægler i Stubbekøbing. Vi mente, vi i forvejen havde godt styr på A.C. Rasmussen og fabrikken, men denne indlevering har virkelig givet os dokumentation for en af de vigtigste virksomheder i byen fra omkring 1830 til 1930.

Men spændende arkivalier behøver ikke komme fra en stor virksomhed. Vi har bl.a. fået en stak arbejdsdagbøger fra en landmand, som gennem hele sit liv har noteret, hvad arbejde, der er blevet gjort den pågældende dag, og som ved årets start har beskrevet maskiner, markplaner og større ændringer. Ved at kigge bøgerne igennem har man fortællingen om familielandbrugets udvikling fra midt i 1940'erne.

Mange gange er det et enkelt billede, der gør, at nogle ting pludselig falder på plads, eller vi får oplysninger, vi ikke vidste, vi manglede.

Som en del af vores registreringsarbejde scanner vi billederne, og til det brug har vi bl.a. indkøbt en scanner, der kan tage billeder op til A3 størrelser. Det er en dyr sag, som vi fik et stort tilskud til af Lokalhistorisk Forening.

Vi leverer jævnligt oplysninger og billeder til andres udgivelser. Det sidste vi har bidraget med er et billede til en bog om Lolland-Falsters jernbaner. Bogen er ikke udkommet endnu, men vi glæder os til at se den. Til næste år er det 100 år siden Stubbekøbing-Nykøbing-Nysted-Banen åbnede, så det er meget aktuelt.

Vi har også leveret materiale til Thomas Hjortsø's bog om jødetransporterne under 2. Verdenskrig. Bogen er lige udkommet.

En af Lokalhistorisk Arkivs opgaver er at formidle den lokale historie, og det gør vi bl.a. ved sammen med Lokalhistorisk Forening at udgive dette årsskrift, og vi er glade for den indsats foreningen gør med gode foredrag. Inspireret af et af foredragene om ukendte berømte folk fra Lolland-Falster vil jeg gerne supplere med lidt om ukendte kendte folk fra vores område.

Med »ukendte kendte« tænkes på mennesker, der er blevet kendte, måske endda berømte, andre steder, men som næsten ingen kender her i området, hvor de kommer fra.

Den bedst kendte, men alligevel ret ukendte, er Peter L. Jensen, højtalereens opfinder, der blev født i 1886 ved Batteriet ude i Østerskoven. Vi har udgivet flere artikler om ham, bl.a. Carsten Flinks artikel i Årsskrift 2002 og Asger Klüver-Jensens i Jubilæumsskriftet, der udkom i 2008, så helt ukendt er han ikke for årsskriftets læsere.

Ved parkeringspladsen på havnen i Nykøbing F. står der en buste med inskripten E.C. Benzon. Eggert Christoffer Benzon var bådebygger i Nykøbing, men han blev født i Stubbekøbing i 1825 i den gård, som hans bror, konsul Christian B. Benzon, rev ned i 1861 for at bygge den store købmandsgård, der siden blev til Freys Hotel, og i hvis have biblioteket og arkivet nu ligger.

Eggert C. Benzon, i almindelig omtale kaldet Mester Benzon, blev landskendt for sine meget smukke og velsejlende skibe, som Palle Brandt skrev om i bogen »På bedding«, udgivet af Museet Falsters Minde (nu Museum Lolland-Falster), og som Asger Nørlund Christensen har lavet en meget flot bog om »Skibsbygmesteren E.C. Benzon og hans skibe«.

Benzon-slægten havde præget Stubbekøbing og oplandet siden 1730, og da den sidste generation i byen sendte sønnerne ud i verden, fortsatte de med at sætte præg på deres omgivelser.

En bror til Eggert C. Benzon er Alfred N. Benzon, der grundlagde medicinalvirksomheden Alfred Benzon. Hans sønnesøn Bøje Benzon var i 1950-erne og 60-erne verdenskendt som storvildtsjæger.

En anden ukendt berømthed er Hans Tofte, som Bende Øgendahl skrev

en artikel om i Årsskrift 1998. Hans Toftes farfar var dyrlæge og boede i Grønnegade i Stubbekøbing, og her flyttede Hans Tofte og hans bror ind, da deres mor døde. Faderen var kaptajn i ØK, og Hans Tofte kom også til at arbejde i ØK i Østen, men i forbindelse med 2. verdenskrig blev han en del af den amerikanske efterretningstjeneste og blev dekoreret med flere medaljer, bl.a. Æreslegionens medalje. Det er en meget dramatisk historie Bende Øgendahl fortæller.

Ind imellem støder man på navnet Sophus Neble, bl.a. i Årsskrift 2009 i Hans Rostrups artikel, men han fortjener lidt mere omtale.

Sophus Neble blev født i 1858. Hans far var skrædder, men blev indkaldt som soldat og faldt ved Dybbøl i 1864, så han var vel om ikke en ukendt kendt så i al fald en ukendt helt.

Sophus Neble blev uddannet typograf ved Stubbekøbing Avis, men emigrerede i 1883 til USA, hvor han efter et par år fik kontakt til ugebladet »Den Danske Pioneer«, som han overtog i 1887. Bladet havde i årene før 1. Verdenskrig over 30.000 abonnenter, heraf en del her i landet, men da han skrev kritisk om Estrups provisoriepolitik og Chr. IX, blev bladet forbudt i Danmark.

Han nåede at blive en stor mand i USA, hvor han bl.a. var på tale som kandidat til guvernørposten i Nebraska. Det opgav han imidlertid, da han begyndte at få problemer med helbredet.

Danmark tilgav ham senere, og da han var her for sidste gang, i 1926, var det for at tale ved Rebildfesten med 40.000 deltagere og for at takke for ridderkorset.

Bladet »Den danske Pioneer« eksisterer stadig, hvilket man bl.a. kan forvise sig om på Internettet.

Der er sikkert flere berømtheder, der har deres rødder i Stubbekøbing og omegn. Sidder der nogen med oplysninger eller en god historie om en sådan mand eller kvinde, vil vi meget gerne høre om det på Lokalhistorisk Arkiv.

Foruden Tine Perlt og de frivillige medarbejdere Else Nymand Sørensen og Henni Kronberg Nielsen, der hjælper med at registrere arkivalier og billeder, har Lokalhistorisk Arkiv også en arbejdsgruppe bestående

af frivillige medarbejdere, der passer lørdagsvagterne, bidrager med oplysninger og kommer med gode råd på vores altid hyggelige møder. Endelig får vi god og uvurderlig hjælp af Ib Hjort-Hansen og Alan Hjorth Rasmussen. Ib Hjort-Hansen leverer registre til bl.a. årsskrifterne, Huse i Stubbekøbing, Lolland-Falsters Historiske Samfunds årbøger og meget andet. Alt sammen noget der gør det nemmere og hurtigere at finde de emner og oplysninger, vi står og har brug for.

Alan Hjorth Rasmussen har skrevet artiklen i dette årsskrift om kridtpiberne, men oversætter også gerne dokumenter med gotisk håndskrift, der kan være yderst vanskelige og tidskrævende at komme igennem. Alle er en vigtig del af Lokalhistorisk Arkivs arbejde og fortjener en stor tak for deres indsats.

Vi har desværre mistet to af vores gode medarbejdere i det forløbne år. Carlo Hansen var med til at starte Lokalhistorisk Arkiv og har i alle årene været medlem af arbejdsgruppen, hvor han med sin store viden om det lokale samfund har været en vigtig del af arbejdet.

Aage Fisker var ikke medlem af arbejdsgruppen, men stillede altid gerne sin arbejdskraft og sit kamera til rådighed, når vi stod og manglede et eller flere billeder, enten til årsskiftet eller til en udstilling.

De har begge været en vigtig del af det lokalhistoriske arbejde, og vi vil komme til at savne dem.

Jeg håber, at der også fremover vil komme mange gæster på arkivet for at se vores billeder, søge oplysninger om deres slægt, undersøge ejendomsforhold og meget mere. Jeg håber også, at mange vil huske, at grundlaget for, at vi kan hjælpe så mange med oplysninger, er, at nogen husker at aflevere materiale til os.

Alle er velkomne.

Formandens beretning 2009-2010

Solvejg Mølbjerg

Generalforsamlingen den 9. februar 2010.

Foreningen udnævnte sidste år i anledning af 25 års jubilæet 3 æresmedlemmer.

Vi fandt, vi med disse udnævnelser kunne hædre nogle personer, som har arbejdet utrætteligt for det lokalhistoriske - ikke mindst ved oprettelsen af arkivet. En af disse æresmedlemmer var Carlo Hansen, der i oktober nåede at fejre sin 100 års fødselsdag. Ikke længe efter - kort før jul døde Carlo Hansen. Han vil i kraft af de spor, han satte, længe blive husket med taknemmelighed både på arkivet og her i Foreningen.

Har vi i bestyrelsen i året der gik gjort det, vi skulle?

Vedtægternes § 2 lyder sådan: Foreningens formål er at fremme lokalhistorisk arbejde i kommunen, udgive et årsskrift, såfremt bestyrelsen finder det økonomisk forsvarligt, afholde et eller flere årlige møder med lokalhistoriske emner, alt i samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv, Stubbekøbing. - Det lader vi Jer medlemmer afgøre ...

Lidt om radiser: Ikke dem vi skal dyrke i haven, når sneen er væk - men tegneserien med Søren Brun og vennerne Thomas og Trine. De tre var blevet rigtig uenige, sådan at de ikke kunne komme videre. Da var det, at de besluttede sig for at afgøre striden på demokratisk vis, nemlig ved at stemme om problemet. Jeg stemmer for, sagde Trine. Jeg stemmer imod sagde Thomas. Søren Brun meddelte, at han hverken stemte for eller imod. Godt, sagde Trine, så er det vedtaget. De to andre måbede - men vi er jo netop ikke enige - og så var det Trine sagde: Jo, for jeg sagde det højest.

Historien skal illustrere, hvordan det ikke er i vores forening - ej heller i bestyrelsen.

Årets begivenheder

Marts: Kongehusets slotte og bygninger ved slotschef Flemming Frydendal.

En aften i april havde vi besøg af fhv. skovfoged Fritz Larsen og fru Alice, der fortalte om Fideicommisset og familien Classen og om den betydning Classen har fået for Frederiksværk og Omegn - og det var som sædvanlig en oplagt skovfoged, vi havde besøg af. Aftenen var et oplæg til turen til Frederiksværk - en tur, hvor også skovfoged Larsen og frue var med.

Og samme aften var det vi måtte sige farvel til vores formand Vibeke. Før jul sendte vi årsskriftet til Vibeke og fik en hilsen tilbage, hvori hun fortæller at hun har det godt og fortsat er sikker på, at beslutningen om at flytte var rigtig.

Sidst i maj gik turen så til Frederiksværk - venteliste - men den endte jo alligevel med at blive næsten opbrugt. En oplevelsesrig tur - vel tilrettelagt af Vibeke og godt guidet af Asger - hvor jeg nød den tur (men så begyndte alvoren for mig så sandelig også derefter - og den har været lige siden). Frederiksværk er en flot by - en meget engageret guide fulgte os - han kunne faktisk ikke stå stille, mens han fortalte - han var tilmed meget dygtig, konkluderede skovfogeden anerkendende.

I august fyraftenstur til Åstrup Kirke og Pomle Nakke Traktørsted. Jens Lose gav os en meget veldisponeret og engageret gennemgang af Åstrup Kirke og den tidligere graver Bent Jørgensen, som vi godt vidste vidste meget om Åstrup Kirkegård gik foran os på en kirkegårdstur, før vi kørte til Pomle. Her fik vi bøf med løg, kartofler og sovs og agurkesalat og der var rigeligt af det hele. Pomle er god at gæste.

Sidst i september udflugt til Geocenter Møn - for første gang ikke fuld tilslutning til en tur i Lokalhistorisk! Hvorfor? jeg var blevet formand... men mon ikke også der er andre forklaringer: Ikke så langt væk, mange har været der på anden vis, der arrangeres mange ture og vi kunne netop sidste sommer i dagspressen læse om ture, der blev aflyst pga manglende tilslutning. På turen over så vi regn - som vi længe

længe havde talt om og ventet på og jo nærmere vi kom Liselund, jo mere tog regnen til - men, præcis da vi kom ud af bussen ved Liselund Park brød solen igennem. Klintholm Havn med en god frokost og til sidst Geocenter Møn.

I oktober holdt vi stormøde på Elverkroen sammen med Ældre Sagen. En oplagt Hanne Reintoft fortalte om sit forfatterskab. 154 personer deltog - det var festligt - der lå et stort arbejde forud - i særlig grad varetaget af Ulla fra Ældre Sagen og vores Asger. En meget synlig annoncekampagne og et tilsagn fra Kulturelt Samråd om at stå os bi på det økonomiske plan fik arrangementet til at "hænge sammen" som vi siger.

I november et gedigent foredrag om Monica Wichfeld ved Evald Petersen Sorø. Hvor var han en god foredragsholder - den 83-årige mand fra Sorø - jeg talte med ham flere gange før, hvor han havde meddelt at han tog sin familie med - rigtig hyggeligt.

Og sidste gang vi var samlet her, var i januar med emnet: "Berømt heder på Lolland og Falster, som ingen kender" ved skolekonsulent Arne Olsen. Fantastisk - det var et foredrag med glæde og godt humør - meget smittende - de følgende dag kom jeg i hvert fald flere gange til at udbrude "Fantastisk"

Og så i aften den årlige generalforsamling, som afslutter programmet. Man må så blot håbe, der er et nyt på vej.

Alle arrangementer har været velbesøgte - og det må jo betyde at det, der blandt mange muligheder udvælges og gennemføres ikke er helt forkert.

Tak til Biblioteket for husly, vi føler os velkomne og møder altid venlighed og velvilje

Stor tak til arkivet for hjælp og gode idéer, ikke mindst ved udarbejdelsen af årsskriftet, men også i mange andre sammenhænge. Også tak til gruppen omkring arkivet for deres indsats.

Gunvor Fisker skylder vi stor tak for den beredvillighed, vi altid møder, når vi spørger efter musikledsagelse.

Tak for al den hjælp vi får fra forskellig side, når der skal ryddes af og vaskes op - vi er glade for, at arbejdstilsynet ikke er på stikkerne disse aftener - der er sommetider trange forhold ved opvaskebaljen.

Tak for al anden støtte og positiv omtale i årets løb

Tak til bestyrelsen for godt og loyalt samarbejde.

Og sidst men ikke mindst: Tak til vore medlemmer for interesse for vore arrangementer og trofasthed mod foreningen. Det er bekvemt at have en medlemsliste, der tæller 221 medlemmer - det giver bestyrelsen mod på og lyst til arbejdet også det næste år.

Solvejg Mølbjerg

Bliv medlem af

LOKALHISTORISK FORENING STUBBEKØBING

Nærmere oplysninger fås hos:

Solvejg Mølbjerg	54 44 27 59
Asger Klüver-Jensen	54 44 43 15
Bent Blomquist	54 43 80 24
Else Nymand Sørensen	54 44 18 51
Svend Pedersen	54 44 40 98

Eller på Lokalhistorisk arkiv, telf. 54 73 15 68
Arkivleder Karin Suhr Rasmussen

